

UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

**Hilsneriáda ve světle českého tisku na
přelomu 19. a 20. století**

**The Hilsner Affair in the Light of the Czech Press
at the Turn of the 19th and 20th Century**

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

PhDr. Lena Arava-Novotná, Th.D.

Autor:

Ivana Eder

Praha 2019

Poděkování

Na tomto místě bych ráda věnovala své díky vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Leně Aravě-Novotné, Th.D., za její vstřícný přístup a především za podnětné rady, připomínky a konzultace, které mne motivovaly a přinášely mi radost.

Děkuji také svým milovaným. Nejprve manželovi, který mi byl velkou oporou a pohonem, když jsem sama selhávala, a také své rodině, která ve mne nikdy nepřestala věřit.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci *Hilsneriáda ve světle českého tisku na přelomu 19. a 20. století* vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. 7. 2019

Ivana Eder

Anotace

Bakalářská práce *Hilsneriáda ve světle českého tisku na přelomu 19. a 20. století* se zabývá Hilsnerovou aférou, která probíhala v letech 1899–1900. Cílem práce je porovnat obraz předkládaný historiky s tím, jak celý proces interpretovala soudobá periodika *Čas*, *Národní listy*, *Národní politika* a *Katolické listy*, která představují průřez tehdejší českou společností a nabízejí vhled do tehdejší politické situace.

Klíčová slova

hilsneriáda, tisk, Leopold Hilsner, Židé, antisemitismus

Annotation

The bachelor thesis *The Hilsner Affair in the Light of the Czech Press at the Turn of the 19th and 20th Century* deals with the Hilsner affair, which took place in 1899–1900. The thesis aim is to compare the results of historians with the interpretation of the contemporary periodicals *Čas*, *Národní listy*, *Národní politika* and *Katolické listy*, which represent a cross-section of the then Czech society and the political situation.

Keywords

the Hilsner affair, press, Leopold Hilsner, Jews, antisemitism

Obsah

Seznam zkratk	6
Úvod	7
1. Rekonstrukce polenského procesu podle historiků	9
1.1 Zločin	10
1.1.1 Osudný den Anežky Hružové	10
1.1.2 Osudný den Leopolda Hilsnera	10
1.1.3 Vražda	11
1.1.4 Od pověry k žalobě	12
1.2 Trest	14
1.2.1 Kutná Hora	14
1.2.2 Dr. Boeck	15
1.2.3 Písek	17
1.3 Dozvuky	19
1.3.1 Leopold Heller	19
2. Tisk v období hilsneriády	20
2.1 Dobové pozadí	21
2.2 Realisté: Čas	23
2.3 Mladočeši: Národní listy	24
2.4 Staročeši: Národní politika	25
2.5 Klerikální: Katolické listy	26
3. Rekonstrukce polenského procesu podle soudobého tisku	27
3.1 Zločin	28
3.1.1 Čas	28
3.1.2 Národní listy	29
3.1.3 Národní politika	30
3.1.4 Katolické listy	32
3.2 Trest	35
3.2.1 Čas	35
3.2.2 Národní listy	38
3.2.3 Národní politika	41
3.2.4 Katolické listy	44
3.3 Dozvuky	47
3.3.1 Čas	47
3.3.2 Národní listy	47
3.3.3 Národní politika	48
3.3.4 Katolické listy	49
Závěr	50
Prameny a literatura	52

Seznam zkratek

tj.	to je
s.	strana
č.	číslo
tzn.	to znamená
tzv.	takzvaný
dr.	doktor
prof.	profesor
např.	například

NL	<i>Národní listy</i>
NP	<i>Národní politika</i>
KL	<i>Katolické listy</i>
RL	<i>Radikální listy</i>
HN	<i>Hlas národa</i>

Úvod

V době, kdy neuplynulo ještě ani století od hrůzných událostí šoa, jsme svědky toho, že duch antisemitismu z lidské mysli stále nebyl vymýcen.¹ Strach z náboženského fundamentalismu hraje do karet populistickým politikům, a tak je více než důležité uvádět věci na pravou míru, osvětlovat doposud nepochopené, a tím zahánět strach zlými jazyky ve společnosti stále znovu rozdmýchávaný.

Na stranách této práce se vrátíme do doby v mnohém podobné té naší. Společnost přelomu 19. a 20. století byla, stejně jako ta naše, pod systematickým tlakem politiků a médií. Nacionální radikalismus získával mezi lidmi na čím dál větší popularitě. Výsledkem vzrůstajícího napětí ve společnosti je rehabilitace středověkého mýtu o rituální vraždě;² ten byl nově transformován a zneužit pro politické a nacionalistické účely.³ Tento mýtus „je mýtem univerzálním a objevuje se ve chvíli, kdy je do sebe uzavřená společnost konfrontována cizinci, ke kterým cítí nenávist a kteří ji znepokojují.“⁴

Hilsnerova aféra však byla předzvěstí mnohem horších událostí, které se odehrály na začátku 20. století. Řádky této práce jsou tak psány v naději, že chyby, kterých se dopustili naši předkové, již nebudou opakovány. Pokud by k tomu tato práce napomohla alespoň z částky, potud jistě splnila svůj účel.

Samotná bakalářská práce se skládá ze tří celků, speciální pozornost si přitom zaslouží části první a třetí, které vzájemně zrcadlí pojednávaná témata. Ta jsou vposledku tři: (1) zločin, (2) trest a (3) dozvuky.

---

¹ Na konci roku 2018 vyšla rozsáhlá zpráva evropské *Fundamental Rights Agency* týkající se projevů antisemitismu v Evropě. Do výzkumu bylo zahrnuto na 16 500 židovských respondentů z celkem 12 evropských zemí. Agentura *FRA*, která výzkum prováděla, přinesla poměrně znepokojivá fakta. Z výzkumu vyplývá, že 89 % evropských Židů během posledních pěti let zaznamenalo vysoký nárůst antisemitismu a někteří z nich dokonce zvažují kvůli těmto problémům emigraci. Nejzávažnější jsou podle evropských Židů projevy antisemitismu na sociálních sítích a internetu (89 %), ve veřejných projevech (73 %), v médiích (71 %) a v politickém dění (70 %); European Union Agency for Fundamental Rights. *Experiences and perceptions of antisemitism: Second survey on discrimination and hate crime against Jews in the EU*.

² Mýtus o Židy vykonávaných rituálních vraždách sahá až do 12. století, do období mezi první a druhou křížovou výpravou. Je to mýtus, který vznáší obvinění z vraždy, jenž byla spáchána za rituálním či magickým záměrem. Ve většině případů souvisí tento akt s krví mladých pannaň či dětí, která je k rituálu využita; DUNDES, Alan. *The Blood Libel Legend: A Casebook in Anti-Semitic Folklore*. s. 7.

³ BUDIL, Ivo, Věra TYDLITÁTOVÁ, Lena ARAVA-NOVOTNÁ a Zbyněk TARANT. *Encyklopedie dějin antisemitismu*. s. 236.

⁴ Tamtéž, s. 233.

První část představuje interpretaci událostí Hilsnerovy aféry z pohledu novodobých historiků. Nutno však podotknout, že i sama historiografie nese již vždy jistá úskalí. Historie jako taková vzniká příběhem, do kterého je nutně zakomponována interpretace vyprávěcího, jasná objektivita tedy logicky není nikdy zaručena.⁵ Představuje však syntézu různých zdrojů týkajících se hilsnerovského procesu a snaha o objektivitu je v tomto přístupu jistě žádoucí.

Protipól představuje třetí část práce, která zkoumá stejné fáze hilsneriády jako část první, avšak z pohledu soudobého tisku, který reprezentuje tehdejší *vox populi*. Ten však nebyl ani zdaleka jednotný. Pro výzkum byla proto zvolena čtyři soudobá periodika, která představují jakýsi průřez tehdejší společnosti. Informace nutné pro pochopení kontextu rétoriky jednotlivých periodik jsou pak obsaženy v části druhé. Vybranými prameny jsou *Národní listy*, představující hlas mladočechů, *Národní politika* jako orgán staročechů, *Katolické listy* coby představitel klerikálů a *Čas*, který odrážel postoje realistů. Tyto čtyři přístupy nebyly zdaleka jediné. Zajímavé pohledy na aféru by zajisté představovaly také *Radikální listy* či *Právo lidu*, rozsah práce však tento výběr výrazně zužuje.

Jelikož byl v době hilsneriády novinový tisk téměř jediným informačním zprostředkovatelem, bylo pro náš výzkum nutno pročíst více než 450 čísel zmíněných periodik. Některé z těchto výtisků jsou dochovány ve špatném stavu, jiné dokonce chybí úplně. Historický průzkum v oblasti žurnalistiky je však v dnešní době díky technologickému pokroku velmi usnadněn, většina periodik je již naskenovaná v online podobě v databázích *Národní knihovny*.

Jak již bylo výše naznačeno, tato práce si klade za cíl podat komparaci toho, jak jednotlivá periodika, představující různé proudy společnosti, interpretovala události hilsneriády, jak se stavěla k židovské menšině a jak se podávané informace shodují s historiografickou rekonstrukcí. Vyhodnocení tohoto průzkumu bude obsaženo v samotném závěru práce.

---

⁵ Jistě by s námi nesouhlasil dobový, v rakouském prostředí převládající, pozitivismus, který byl v českém prostoru prezentován na poli historickém především Gollovou školou, jejímž zástupcem byl také Josef Pekař, Masarykův oponent ve sporu o smysl českých dějin.

**Rekonstrukce
polenského procesu
podle historiků**

1.1 ZLOČIN

1.1.1 OSUDNÝ DEN ANEŽKY HRŮZOVÉ

Psal se den 29. března roku 1899 a jako obvykle devatenáctiletá Anežka Hrůzová opustila po sedmé hodině ranní svůj skromný domov v obci Malá Věžnice, který sdílela se svou matkou Marií a bratrem Janem.⁶ Vydala se na cestu do učení k slečně Prchalové do vesnice Polné, vzdálené přibližně tři kilometry. Cestu důvěrně znala, učit se šít totiž chodívala skoro každé jaro a podzim po dobu tří let. I toto ráno Anežka dorazila do krejčovského salónku, postaveného blízko synagogy v Židovském městě, v osm hodin ráno. Jelikož s přidělenou prací byla tento den hotova dříve, vydala se, podle svědectví slečny Prchalové,⁷ vstříc své poslední cestě již ve čtvrt na šest večer. První část cesty ji doprovázela přítelkyně Anna Kocmanová. Za vesnicí však Anežka pokračovala sama. Vydala se loukou, minula boží muka, až se dostala na cestu do lesa Březina. Lesní stezka lemovaná hustým mlázím se stala pro Anežku osudovým místem, kde ušla své poslední kroky.⁸

1.1.2 OSUDNÝ DEN LEOPOLDA HILSNERA

Bylo ráno, sobota 1. dubna 1899 a Anežka se již třetí den stále nevrátila domů ke své rodině. Pátrání po ní však neprobíhalo zatím ani čtyřicet hodin. Z nejasných důvodů Anežčina matka nahlásila pohřešování své dcery strážmistru Klenovcovi až v pátek 31. března dopoledne.⁹ Četnictvo vydalo bezprostředně poté výzvu směrem k obyvatelům obou vesnic, aby se zúčastnili prohledávání okolí. Dvaadvacetiletý Leopold Hilsner se hledání však neúčastnil. Nejenže je dosti pravděpodobné, že Anežku jménem nikdy neznal a ani s ní nikdy nemluvil,¹⁰ navíc měl také pověst líného a ne příliš bystrého a ochotného židovského mladíka. Synagogu sice navštěvoval pravidelně, jeho přístup k židovské víře byl však mnohokrát popisován výrokem „byl ochoten dát se pokřtít, kdyby si ho byla chtěla vzít křesťanská dívka.“¹¹

Leopold žil se svou ne příliš majetnou matkou Marií a mladším bratrem Moricem v suterénu židovské školy. Jako žák se ve škole však moc neosvědčil. Když své vzdělání

---

⁶ Anežčin otec byl již po smrti a právě díky dědictví po něm se údajně Anežka často přela s bratrem Janem; ADLER, Bruno. *Boj o Polnou*. s. 34.

⁷ KOVTUN, Jiří. *Tajuplná vražda: Případ Leopolda Hilsnera*. s. 17.

⁸ Tamtéž, s. 16–18.

⁹ Tamtéž, s. 29.

¹⁰ ČERNÝ, Bohumil a kol. *Hilsneriáda (k 100. výročí 1899–1999)*. s. 21.

¹¹ KOVTUN, Jiří. Tamtéž, s. 20.

s obtížemi dokončil, po marných pokusech o vyučení do nějakého řemesla se vydal na cestu vandru a příležitostných přivýdělků. Většinu času se však nechával živit svou matkou a spoluvěrci.¹²

Ačkoliv měl mezi přáteli mnoho tuláků a lidí s pochybnou minulostí, Leopold, popisovaný jako člověk mírné povahy a mladík, který měl daleko k násilí, žil svůj dosavadní život poměrně bezúhonně.¹³ Věci však brzy nabraly rychlý spád. Ráno 1. dubna 1899, kdy bylo nalezeno tělo Anežky Hružové, změnilo Leopoldovo až příliš poklidné přežívání doslova v boj o holý život.

1.1.3 VRAŽDA

Anežka byla nalezena skupinou školáků, kteří byli zapojeni do hledání. Tato jejich účast na pátrání se později ukázala jako poměrně nešťastná. Zvědavé děti společně s dalšími daleko všetečnějšími dospělými v hrůze a ohromení okamžikem nedbali na zachování místa činu v původním stavu.¹⁴ Anežčina mrtvola byla nalezena do půli vysvlečená a položena obráceně obličejem k zemi. Její nohy byly v ostrém úhlu ohnuty nahoru, její ruce byly zkřížené nad hlavou. Dívčino zohavené tělo prokazovalo celkem tři brutální možnosti jejího usmrcení. Na krku zesnulé dlela hluboká řezná rána, okolo krku se jí vinula rýha prokazující škrčení a na týlu hlavy byla rozpoznatelná rozsáhlá zranění od úderů tupým předmětem. Na ruku měla dívka podlitiny odkazující na zápas o život.¹⁵

Již od počátku vyšetřování je zjevné, že pro polenské obyvatele byla tato situace něčím poměrně novým. Právě proto se dopustili hned několika amatérských pochybení: (1) Místo činu nebylo četníky vyfotografováno. (2) Detailní popis okolí bezprostředně po nalezení těla byl taktéž zanedbán. Členové narychlo zřízené vyšetřovací komise¹⁶ bohužel nezaznamenali, kde přesně se tělo nacházelo. (3) Do protokolu nebyly zaznamenány a tudíž ani v budoucnu oficiálně brány v potaz žádné meteorologické údaje.¹⁷ (4) Vyšetřující usoudili a konstatovali, že pod Anežkou a také v jejím okolí bylo příliš málo krve.¹⁸ Soudní protokol však už neuvádí žádné informace o tom, zda typ půdy pod

---

¹² ČERNÝ, Bohumil a kol. Tamtéž, s. 18.

¹³ KOVTUN, Jiří. Tamtéž, s. 20.

¹⁴ Tamtéž, s. 32.

¹⁵ ČERNÝ, Bohumil a kol. Tamtéž, s. 15 a 27.

¹⁶ Členy komise byli rada zemského soudu Bedřich Reichenbach, polenští lékaři Alois Prokeš a Václav Michálek, zapisovatel Jan Röhrich a dva soudní svědkové. Částečně také starosta Polné Rudolf Sadil.

¹⁷ Neoficiálně na počasí a jeho dopad na případ upozorňoval Tomáš G. Masaryk v rámci své brožury *Nutno revidovati proces polenský*. Jelikož však tyto údaje nebyly v oficiálním protokolu, bylo možné je záměrně nebrat v potaz.

¹⁸ KOVTUN, Jiří. Tamtéž, s. 33–34.

mrtvou mohl případně absorbovat krev, stejně tak nebere v potaz, že část krve jistě vstřebalo Anežčino oblečení.

Co však soudní komise neopomenula, byly značné a poměrně neodborné interpretace ohledně dívčina úmrtí. Všechna tato amaterská pochybení a pokřivené informace otevřely velký prostor spekulacím zejména v otázce chybějící krve, které v budoucnu nahrávaly do karet zlým jazykům nacionálně a antisemiticky smýšlejícím.

1.1.4 OD POVĚRY K ŽALOBĚ

Po nálezů těla věci nabraly rychlý spád. Těžko můžeme spekulovat, zda již v momentě, kdy se vesnice seběhla u Anežčina těla, padla připomínka, že byla rituálně podřezána. S jistotou však můžeme říct, že se obyvatelé brzy rozpomenuli na středověkou pověru, která stále vědomě či podvědomě zatemňovala mysl převážně prostého obyvatelstva – absurdní pověru o tom, že Židé do svých velikonočních macesů potřebují krev křesťanské panny.¹⁹ K neštěstí židovského obyvatelstva bylo Anežčino mrtvé tělo nalezeno právě v období, kdy se slavily Velikonoce – na Bílou sobotu, což zavdalo volný průchod fantazii prostého lidu.²⁰ Nutno však zmínit, že židovské velikonoční svátky skončily ještě před Anežčinou smrtí. Tato důležitá informace ovšem zapadla ve víru vyšetřování.²¹

Pitva, konaná téhož dne polenskými doktory, kteří ovšem nebyli specialisty v soudním lékařství, byla již vykonávána s předpokladem, že na místě vraždy se vyskytovalo podezřele malé množství krve. Oba doktoři již od začátku pitvy pracovali s přesvědčením, že Anežka zemřela následkem řezné rány na krku a že „vykrváčení nastalo v krátké době a musela se krev mohutným proudem z mrtvoly řinouti,²² a tudíž „stopy nalezené krve neodpovídaly množství krve, kterou bychom při takovém způsobu smrti v okolí mrtvoly s určitostí očekávat mohli.“²³ Pitva bohužel však nepodalala žádné informace o tom, zda v plicích byly, nebo nebyly stopy krve a nebylo vůbec zaznamenáno, kolik krve dotyčné v těle zůstalo, až na informaci, že v pravé srdeční komoře bylo „něco málo tmavočervené krve a že levá komora byla prázdná.“²⁴ Neobjektivní a velmi sugestivní závěry vyvozené z této pitvy odpovídaly tomu, že MUDr. Prokeš a MUDr. Michálek byli především praktičtí lékaři, nikoli profesionální patologové.

---

¹⁹ ČEJKA, Jiří a kol. *Polná 1242-1992*. s. 119.

²⁰ ČERNÝ, Bohumil a kol. *Tamtéž*, s. 15.

²¹ ČEJKA, Jiří a kol. *Tamtéž*, s. 119.

²² ČERNÝ, Bohumil. *Vražda v Polné*. s. 50.

²³ *Tamtéž*.

²⁴ KOVTUN, Jiří. *Tamtéž*, s. 35.

Na takovém podhoubí pověra jen vzkvétala. Leopold Hilsner se stal pro svou ne příliš dobrou pověst snadným terčem. Nejenže byl známý, slovy Dostojevského, jako tzv. zbytečný člověk, také o něm bylo všeobecně známo, že čas od času asistoval u košer jatek, příležitostně si jej židovská obec najala jako hlídače mrtvol a vůbec byl dostatečně hloupý na to, aby se sám ubránil.²⁵

Již v onen večer, kdy Anežka byla nalezena, se mezi lidmi ve vesnici šušovalo, že to jistě musel být onen potulný Žid Leopold Hilsner. Je až zarážející, jak jednoduše se do této šlamastiky Hilsner dostal, cesty zpět však již nebylo. Lid se pro vinu Hilsnera rozhodl a ihned 1. dubna 1899 započal být vyslýchán.²⁶ Následné důkazy a domněnky už stačilo jen zohýbat a vměstnat do daných okolností.²⁷ Atmosféra naznačovala tomu, že Leopold Hilsner byl odsouzen ještě dříve, než proces započal.

Jako první se naskytla příležitost napasovat Hilsnera do popisu, který poskytla první svědkyně Johana Vomelová. Ta se v čase zhruba odpovídajícímu době vraždy vydala z Polné na cestu domů, když se na ní vyřítíl z lesa mladík věkem, ne však popisem, odpovídající Leopoldu Hilsnerovi. Měl na sobě šedivé oblečení a v ruce držel hůl velmi podobnou té, která byla nalezena na místě činu. Ačkoliv se popis podobal několika jiným mužům, kteří by mohli být potenciálními pachatelé,²⁸ a ačkoliv se dokonce svědkyně několikrát svěřila, že se nedomnívá, že oním mužem byl Hilsner,²⁹ mnoho lidí se s touto zjednodušující variantou spokojilo a na Hilsnera prstem ukázalo.³⁰

Ne příliš polehčující okolností bylo, že Leopold v okamžicích vyslýchání panikařil a domníval se, že si zamlžováním a upravováním informací pomůže. Bylo tomu bohužel naopak.³¹

Svědkové stojící proti Hilsnerovi přibývali a s každým pomyslným výkřikem proti němu Hilsnerova naděje na vymotání se z této situace slábla.

Nutno také zmínit, že být Židem ve vesnici Polné v těchto dnech nebylo zdaleka jednoduché. Rozhořčené obyvatelstvo se se svým vztekem vypořádávalo pomocí výtržností a antisemitických nářeků směřovaných k židovským obyvatelům vesnice – zejména 4. dubna 1899 v den Anežčina pohřbu.³²

---

²⁵ Tamtéž, s. 19.

²⁶ ČEJKA, Jiří a kol. Tamtéž, s. 119.

²⁷ Prve Klenovec podezřival, Anežčina bratra Jana, ale brzy od toho upustil; KOVTUN, Jiří. Tamtéž, s. 36.42.

²⁸ Jedním z nich byl František Pytlík. Podle svědků se vynořil z lesa krátce po šesté hodině a měl na sobě zmíněné šedé šaty. Později bylo zjištěno, že na kalhotách měl skvrny od krve. Ty odůvodnil tím, že se živí jako prodejce kočičích kůží. Uvedl také, že šel do lesa pro chrástí, které však kvůli setmění nasbírat nestihl, a tak se vrátil do vesnice s prázdnou. S tím se radní sedlák i komisař Klenovec spokojili; Tamtéž, s. 37.

²⁹ ADLER, Bruno. *Boj o Polnou*. s. 43.

³⁰ KOVTUN, Jiří. Tamtéž, s. 37.

³¹ Tamtéž, s. 39.

³² Tamtéž, s. 44.

1.2 TREST

1.2.1 KUTNÁ HORA

Již velmi brzy záhadný případ z vesničky Polné nabral celostátního zájmu. Soudobí antisemitičtí protagonisté se s ochotou chopili příležitosti a uskutečněný zločin z Českomoravské vrchoviny s vervou a nefundovaně započali interpretovat – už nejen za pomoci pomluv šeptaných mezi lidovým obyvatelstvem, nýbrž také pomocí tisku, který se postupně stal až příliš silnou a agresivní zbraní.³³ Většina velkých periodik postupně přinášela informace o událostech v Polné. *Katolické listy*, *Radikální listy* či *České zájmy* v tomto pomyslném souboji o to, kdo přinese informace první a v co nejskandálnější podobě, vyhrávaly, a přilévaly tak olej do ohně.³⁴ Nebylo tomu jinak, když byl Leopold oficiálně obžalován a 12. září 1899 v Kutné Hoře započal s ním soudní proces. Příklad se těšil velkému zájmu veřejnosti, periodika slibovala speciální předplatné s opisy ze soudního líčení, a není tedy překvapením, že se u Kutnohorského okresního soudu sešly k tomuto dni davy lidí.

Celý proces však již probíhal, jako by jeho výsledek byl znám dávno před tím, než vůbec začal. Zastupujícím rodinu Hružovu byl sebevědomý JUDr. Karel Baxa, silně nacionálně smýšlející člověk.³⁵ Právním oponentem mu byl obhájce Leopolda Hilsnera JUDr. Zdenko Auředníček, který byl známý jako silně morálně a humánně založený člověk. Již jeho zevnějšek působil kultivovaně a nevýbušně. Všechny tyto lidské kvality však v tomto případě byly až paradoxně nežádoucí. Krvežíznivá veřejnost mu obhajobu Leopolda Hilsnera již nikdy neodpustila.

Ačkoliv JUDr. Auředníček velmi pečlivě a systematicky předkládal racionální fakta, která zpochybňovala Hilsnerovu vinu, ačkoliv poukazoval na nedostatečnost usvědčujících důkazů a i přesto, že bylo vyslechnuto na 70 svědků, veškerá tato snaha vyšla vniveč. Předseda Ježek pro jistotu porotě usnadnil rozhodování již na začátku přelíčení, když prohlásil, že Hilsnerova vina „je jistá věc“ a několikrát v řadě za sebou porušil již zavedenou presumpci nevinu.³⁶

---

³³ FRANKL, Michal. *Emancipace od židů*. s. 285.

³⁴ Jaromír Hušek byl redaktorem *Českých zájmů*. Postaral se o předání zkreslených informací také svým vídeňským kolegům z antisemiticky laděných periodik *Neue Freie Presse* či *Deutsches Volksblatt*.

³⁵ Karel Baxa byl vydavatelem listu *Neodvislost* a později také vydavatelem *Radikálních listů*. Angažoval se také jako zakladatel *Radikálně-státoprávní strany*.

³⁶ KOVTUN, Jiří. Tamtéž, s. 212.

Obžalovaný Leopold Hilsner byl 16. září 1899 po několikadenním boji soudcem Ježkem a dvanáctičlennou porotou prohlášen vinným jakožto pachatel nebo alespoň spolupachatel na vraždě Anežky Hružové.³⁷ Pripadl mu trest smrti oběšením.³⁸

„Zástupy lidu neustávaly dlouho ještě po rozejití se porotního soudu provolávati slávu porotcům za rozsudek, který šel ze srdcí a přesvědčení lidu. Málokdy osvědčila se věta ‚hlas lidu, hlas boží‘ tak správně jako v tomto případě,“³⁹ prohlásil *Pražský kurýř*, příloha listu *Hlas národa*, a vystihl tak hrůzné převládající mínění lidu. Nejen mnohá česká periodika si mnula ruce nad výsledkem soudního řízení: „... rozsudek poroty kutnohorské vyvolal uspokojení u těch, kdož mají cit po pravdě a spravedlnosti. Lidé poznali, že přece podařilo se aspoň jednoho z viníků vypátrati a potrestati,“⁴⁰ prohlásily *Radikální listy*. O procesu psaly také zahraniční listy, jako například *Das Bayerische Vaterland*, který již bez servítek vylíčil pověru o rituální vraždě za účelem získání krve jako naprosto jasnou a znepochybnitelnou věc a Hilsnera prohlásil za „košeráka“.⁴¹

JUDr. Auředníček neprodleně reagoval a ihned poslal k Nejvyššímu soudnímu a kasačnímu dvoru ve Vídni zmatečnou stížnost proti rozsudku vynesnému v kutnohorské soudní síni. Na Hilsnerovu stranu se také přiklonili soudní adjunkt Otto Baudyš⁴² a doktor Josef Bulova.⁴³ Hilsner po svém odsouzení na smrt zpanikařil a v domělosti, že si tak pomůže, podal své přiznání k zločinu a dokonce uvedl své údajné spolupachatele Salamona Wassermanna a Jošuu Erbmana. Tento neefektivní a zjevně nepromyšlený zoufalý tah Hilsnera byl však brzy prohlédnut a jím samotným stažen.⁴⁴ Následky tohoto zoufalého činu Hilsnera však dohnaly později v obnoveném procesu píseckém.

1.2.2 DR. BOECK

Nutno zmínit, že ačkoliv Hilsnerovi štěstí většinu času nepřálo, objevily se tu a tam i světlé okamžiky, které mu alespoň na chvíli dodávaly pocit, že ve víru pověry není zcela

---

³⁷ Shodou okolností týden před Hilsnerem byl ve Francii odsouzen k deseti letům vězení Žid Alfred Dreyfus, který byl však později omilostněn a propuštěn. Osudy obou obviněných byly podobně tragické a pověrou zneužité; KOVTUN, Jiří. Tamtéž, s. 214.

³⁸ ČERNÝ, Bohumil a kol. *Hilsneriáda (k 100. výročí 1899–1999)*. s. 57.

³⁹ *Pražský ilustrovaný kurýř*. HN. 1899, č. 259, s. 3.

⁴⁰ *Ku vraždě v Polné*. RL. 1899, č. 18, s. 6.

⁴¹ KOVTUN, Jiří. Tamtéž, s. 215–216.

⁴² Otto Baudyš byl jedním z těch, kteří pokládali za podezřelého z Anežčiny vraždy jejího bratra Jana. Kromě toho, že bylo známo, že Anežka s bratrem neměla příliš úzký vztah, Jan byl také pokládán za člověka s agresivními sklony; Tamtéž.

⁴³ Josef Bulova vyjádřil domněnku, že k podříznutí Anežčina těla mohlo pravděpodobně dojít až po jejím udušení. Odkazoval na pravděpodobné pochybení polenských lékařů; Tamtéž.

⁴⁴ FRANKL, Michal. Tamtéž, s. 287.

sám. Jako smítko naděje působil deník *Čas*, který reálně odkazoval na absurditu celé této rozběhlé mašinérie:⁴⁵

*Člověk na konci 19. století nemůže věřit, že by židovské náboženství, ba i jen nějaká zatemnělá sekta, mohly tonout v takové hnusné pověrečnosti. Je nám líto, že právě český lid a česká země staly se jevištěm, k němuž pro tohle obráceny zraky Evropy. Celý proces s Hilsnerem vydává zahanbující svědectví o vzdělanosti lidu.*⁴⁶

Dalším světlým okamžikem v tomto temném období plném záměrné slepoty bylo angažmá Tomáše G. Masaryka, muže, který „byl zvyklý riskovat neoblíbenost, když byl přesvědčen, že je třeba zasáhnout proti omylům a bludům společnosti.“⁴⁷ Z chlapce, který byl vychováván v typických venkovských protižidovských předsudcích, dospěl muž, který rozumem rozpoznal absurditu těchto protižidovských pověr.⁴⁸

Smysl pro spravedlnost Masaryka dovedl do Polné pod pseudonymem Dr. Boeck. Důkladně si ve svém přestrojení nashromáždil dokumenty a výpovědi svědků dostatečné pro to, aby zaujal jasné stanovisko – Hilsner se stal obětí absurdní pověry.⁴⁹ Závěry svého vlastního vyšetřování přednesl v brožuře vydané Janem Herbenem v listopadu 1899 *Nutno revidovati proces polenský*. Přednáší v ní výsledky svého vlastního vyšetřování zpochybňující Hilsnerovu vinu. Broužura k polenskému případu sdělila: (1) Anežka s velkou pravděpodobností nebyla zabita na místě nálezu jejího těla, nýbrž v obydlí. Zakřivení jejích nohou a těla nasvědčuje tomu, že ve fázi posmrtného tuhnutí byla do lesa převezena.⁵⁰ (2) Košile, kterou měla zesnulá okolo krku, měla při přenosu pravděpodobně zabránit krvácení a rýha na krku nebyla ve skutečnosti rýhou od škrcení, nýbrž měla hlavu udržet u těla v potřebné poloze k přenosu.⁵¹ (3) V den vraždy bylo po dešti a bylo by logické, že by zavražděná měla za nehty hlínu, ne pouze krev. Její mrtvola by byla v tomto případě více znečištěna. Stejně tak Masaryk zdůrazňuje fakt, že následující dny taktéž přšelo, krev by tedy měla být z mrtvé z velké části smyta.⁵² (4) V den, kdy by měla být Anežka „zakošerována“, již skončily židovské svátky, tutíž by ani tato část nedávala smysl. (5) Při boji o život by měl být s největší pravděpodobností slyšet Anežčin křik do

⁴⁵ KOVTUN, Jiří. Tamtéž, s. 219.

⁴⁶ Polenská vražda. *Čas*. 23. 9. 1899, č. 39, s. 619.

⁴⁷ KOVTUN, Jiří. Tamtéž, s. 237.

⁴⁸ Tamtéž, s. 240.

⁴⁹ ADLER, Bruno. Tamtéž, s. 124.

⁵⁰ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Nutnost revidovati proces polenský*. s. 2.

⁵¹ Tamtéž, s. 4.

⁵² Tamtéž, s. 7.

rozlehlého okolí. Nikdo však nic podezřelého nezaznamenal.⁵³ (6) V neposlední řadě Masaryk důrazně odmítá pověru o rituálních vraždách páchaných Židy.

Jak sám několikrát naznačil, spíše než o Hilsnera strachoval se o českou společnost, která touto aférou prokazovala své zpátečnické a nekritické myšlení protkané zhoubným antisemitismem.⁵⁴ Jako viníka označil Masaryk novináře, kteří skandalizací francouzské dreyfussiády připravili podhoubí pro dreyfussiádu polenskou.⁵⁵ Polenský proces nazval přímo atentátem na rozum a lidskost.⁵⁶ Pro Hilsnera bylo Masarykovo angažmá štěstím v neštěstí.

Zlí jazykové však Masarykovi jeho činění nemohli odpustit. Mezi lidmi se šířily zvěsti, že jej Židé podplatili. Největší ránou pro něj byla vzpoura studentů na jeho domovské půdě filosofické fakulty Univerzity Karlovy. Vzdát se pro něj však nebyla varianta, cit pro spravedlnost byl silnější.

1.2.3 PÍSEK

Rituální pověra se však potutelně šířila dále a nabývala na síle. Nenávist k Hilsnerovi vyústila v záhadné rozpomenutí se několika dalších svědků. Jedním z nich byl Antonín Lang, který se objevil z čista jasna, tuše, že jeho svědectví bude posledním hřebíkem do Hilsnerovy pomyslné rakve. Svědek se údajně rozpomněl na večer 17. července 1898. Onen večer, kdy začala být postrádaná tříadvacetiletá dívka Marie Klímová. Tuto osudnou noc prý viděl odcházet Hilsnera s Marií směrem z vesnice. Argumentoval tím, že se rozhodl vyjít s tím na povrch, až když zpoza okna Hilsnerových zaslechl 3. dubna údajný rozhovor dokládající spáchání rituální vraždy Anežky Hružové.⁵⁷ Tyto dvě události si spojil a zavedl tak novému soudnímu řízení. Nejen, že byl Hilsner nyní obviněn ze dvou vražd, přidalo se k tomu ještě obvinění z křivého svědectví, které podal po skončení kutnohorského soudního procesu.⁵⁸

Proces byl zahájen 25. října roku 1900. Jinému případu však dominovaly stejné myšlenkové pochody, a jeho závěr tak byl stejně tragický. Proces písecký nebyl ani zdaleka procesem s čistým začátkem, nýbrž převlečeným procesem kutnohorským. Ačkoliv veškeré výpovědi svědků a důkazy nenesly punc jasné věrohodnosti dokazující Hilsnerovu

---

⁵³ Tamtéž, s. 9.

⁵⁴ Tamtéž, s. 10–11.

⁵⁵ Tamtéž, s. 2.

⁵⁶ ČERNÝ, Bohumil a kol. Tamtéž, s. 181.

⁵⁷ KOVTUN, Jiří. Tamtéž, s. 386.

⁵⁸ Šlo o křivé svědectví, které Hilsner podal, když se přiznal k vraždě a uvedl své dva údajné spolupachatele. Svědectví později stáhnul.

vinu, byly slyšet zkrátka více. Případy Marie a Anežky byly zohýbány dostatečně na to, aby si i laik mohl vsadit na jasnou podobnost. A tak si Leopold Hilsner, muž lidsky zostuzený a psychicky vydeptaný, 12. listopadu při závěrečném proslovu státního zástupce Malijovského vyslechl verdikt na míru ušitý. Byl podruhé shledán vinným nikoli v otázce jedné vraždy, nýbrž dvou.⁵⁹ Stále ve vzduchu visící „rituální pověra“ se však nikdy nedočkala patřičné věcné diskuze.⁶⁰ 14. listopadu byl Leopold Hilsner za skandování publika v soudní síni „Provaz, provaz!“ opět odsouzen k smrti.⁶¹

Israelitská unie ve Vídni ze strachu, že druhý konečný rozsudek by mohl mít vliv na pověst všech Židů, vypsala odměnu 20 000 Rakousko-uherských korun za odhalení skutečného vraha.⁶² K jejímu vyplacení však nikdy nedošlo.

---

⁵⁹ Porota hlasovala dvanáctkrát „ne“ pro tvrzení, že Hilsner vraždy spáchal sám, dvanáctkrát „ano“ pro vinu na vraždě Marie Klímové a dvanáctkrát „ano“ pro obvinění Hilsnera za křivé svědectví; ČERNÝ, B. *Vražda v Polné*, s. 187.

⁶⁰ KOVTUN, Jiří. Tamtéž, s. 444.

⁶¹ Tamtéž, s. 450.

⁶² ČERNÝ, Bohumil. a kol. Tamtéž, s. 97.

1.3 DOZVUKY

1.3.1 LEOPOLD HELLER

Bezprostředně po vydání rozsudku čekaly na zúčastněné soudního řízení mimo soudní síň tisíci davů lidí dychtících se vyjádřit. Když vyšel JUDr. Baxa, volaly „Nazdar,“ zatímco na příchod JUDr. Auředníčka volaly „Hanba!“ Novináři se předháněli v tom, kdo podá informace čtenářům dříve, antisemité si mnuli ruce nad rozsudkem.

Dobrá pověst Hilsnerova obhájce JUDr. Auředníčka se nenávratně vytratila. Pod tíhou výhružných dopisů, ztráty klientů a dokonce některých přátel rozhodl se odstěhovat jednou provždy pryč z Čech do Vídně.

Leopold Hilsner čekal dlouho v nejistotě, zda den, do kterého se probouzí, není jeho dnem posledním. Po půl roce se dočkal transportu do Prahy, který se odkládal právě díky silné medializaci případu a s ní spojenému zájmu veřejnosti. Červen roku 1901 přinesl Hilsnerovi zmírnění z trestu nejvyššího v doživotní žalář nařízený samotným císařem Františkem Josefem I. Hilsner byl převezen do Pankrácké věznice, kde si měl trest odpykat.⁶³ Následovalo několik let plných pokusů o znovuotevření případu a stěhování Hilsnera z věznice do věznice. Bylo uspořádáno mnoho přednášek rozebírajících rituální pověru z mnoha úhlů.

Až 24. března 1918 byla po úporném čekání vyslyšena věžňova žádost a císařem Karlem byl Hilsner propuštěn na svobodu.⁶⁴ Z pomyslných okovů pověr, výsměchu lidí a nekončícího podezřívání se však nikdy zcela nedostal. Rozhodl se k pochopitelnému kroku změnit si příjmení na Heller. Dočkal se také záblesku štěstí v podobě sňatku s učitelkou v židovské škole Theresií Rosenfeldovou.⁶⁵ Po méně či více neúspěšných pokusech o to se začlenit do společnosti však na české země již zanevřel a odstěhoval se za vytouženým lepším životem do Vídně. Jeho každodenní náplň však nebyla jiná – ostatně tak jako vždy se potloukal ulicemi, zkoušeje tu a tam něco prodat, většinou však neúspěšně, a tak jeho živobytí opět záviselo na podpoře místní židovské komunity.⁶⁶ Jeho manželství pravděpodobně také nedopadlo šťastně.⁶⁷ Poslední chvíle svého života strávil v Rotschildově nemocnici ve Vídni, kde 8. ledna 1928 podlehl rakovině tlustého střeva.⁶⁸

⁶³ ČERNÝ, Bohumil. *Vražda v Polné*. s. 190–193.

⁶⁴ FRANKL, Michal. Tamtéž, s. 288.

⁶⁵ ČERNÝ, Bohumil. Tamtéž, s. 211.

⁶⁶ ČERNÝ, Bohumil a kol. *Hilsneriáda (k 100. výročí 1899–1999)*. s. 108.

⁶⁷ V Leopoldově úmrtním listu z 8. ledna 1928 stálo, že je svobodný.

⁶⁸ ČERNÝ, Bohumil a kol. Tamtéž, s. 118.

**Tisk v období
hilsneriády**

2.1 DOBOVÉ POZADÍ

Na počátku druhé poloviny 19. století český národ stále neměl vlastní stát a dlouhá léta se nemohl volně účastnit práce ve státních orgánech.⁶⁹ Česká žurnalistika proto zastávala pozici téměř jediného politického nástroje. Do 90. let však v českém prostředí působilo jen minimum politických listů, jelikož většina lidí neměla volební právo. Politický tisk byl tudíž pro velkou část lidí postradatelný.⁷⁰ Velký předěl přinesla vláda Kazimíra Badeniho, zvoleného v roce 1895. Tento nový ministerský předseda se lišil od předchozích tím, že hned po svém nástupu začal s Čechy vést konstruktivní dialog.⁷¹ Kromě snahy o zrovnoprávnění češtiny s němčinou ve vnitřní soudní a civilní správě Čech a Moravy přinesl také volební reformy. Doposud byl zaveden volební systém čtyř voličských kurií.⁷² Váhu hlasu voliče určovalo, jaké má příjmy a jaké platí daně ze svého majetku.⁷³ Ministerský předseda Kazimír Badeni se zasloužil o to, aby byla vytvořena pátá kurie, která uděluje volební právo všem mužům starším 24 let, nehledě na majetek či jiné faktory.⁷⁴ Tímto česká společnost konečně dostala standardu evropské politiky a pozvolna končilo období, kdy byla česká politika představována pouze dvěma národními stranami – mladočechy a staročechy, kteří i přes svou rozdílnost táhli za jeden provaz v otázce nacionalismu, prosazující tzv. státoprávní program.⁷⁵ Počet nových politických stran vzrostl, počet voličů taktéž, a tudíž i zájem širší veřejnosti o politiku.⁷⁶ Mnoho

---

⁶⁹ Proti této cizí vládě, ono Palackého „diplomatické“ panování jednoho plemene nad ostatními“ (PALACKÝ, František. *Idea státu rakouského*. s. 79.), se vymezil tzv. *státoprávní program*, který napříč politickým spektrem zastávala většina tehdejších stran. V opozici stál raný Masaryk se svým realismem, který který má za úkol čelit historismu, „historismu upřílišněnému“ (MASARYK, Tomáš Garrigue. *Česká otázka: snahy a tužby národního obrození*. s. 141.). Masaryk pozdější však sám k tomuto nacionalistickému smýšlení sklouzne: „Týmž právem, kterým Habsburkové byli zvoleni za české krále, přestávají být českými králi – národ je zvolil, národ je propouští. (...) Čechové mají historické právo na samostatnost českých zemí (Čech, Moravy, Slezska), mají právo na samostatnost státu jimi vytvořeného.“ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Nová Evropa*. s. 102.

⁷⁰ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. s. 159–160.

⁷¹ ŠOLLE, Zdeněk. *Století české politiky: počátky moderní české politiky od Palackého a Havlíčka až po realisty Kaizla, Kramáře a Masaryka*. s. 150.

⁷² Čtyřmi volebními kuriemi byly kurie městská, venkovských obcí, velkostatkářská a obchodních a nakonec kurie živnostenských komor.

⁷³ URBAN, Otto. *Česká společnost 1848–1918*. s. 341.

⁷⁴ ŠOLLE, Zdeněk. Tamtéž, s. 151.

⁷⁵ Český státoprávní program je politickou myšlenkou, která na své vážnosti nabyла obzvláště v období národního obrození. Jedná se o program, jenž se snaží právo na vládnutí legitimizovat historicky. Tento program coby dědictví dob feudalismu (z lat. *feudum*, smlouva) vychází ze smlouvy, která byla uzavřena roku 1526 mezi svobodnými stavy českými a Ferdinandem Habsburským. Česká politika 19. století tak napříč stranami usilovala o jakési obnovení Království českého.

⁷⁶ EFMERTOVÁ, Marcela. *České země v letech 1848–1918*. s. 93.

politických stran si tak založilo žurnalistický orgán, který měl jednoduchý úkol: šíření daného politického smýšlení.⁷⁷

80. a 90. léta 19. století jsou specifická obrodou české žurnalistiky, kdy některá česká periodika projevují snahu o „intelektualizaci“ novinového sdělení. To se odráželo zejména ve snaze více vzdělávat novináře a ověřovat prostředkované informace.⁷⁸ Stará novinářská praxe ovšem ještě stále pohodlně přežívala, což se projevovalo převážně ve vypjatých nacionalistických tendencích, ať už směrem vůči německému nebo židovskému obyvatelstvu. Také případ Leopolda Hilsnera získal punc tohoto činění.⁷⁹ Jak již bylo výše naznačeno, tisk v tomto období sloužil nejen jako politický mluvčí, ale mnohdy také jako nástroj rozdmýchávání emocí.

Židé se opět ocitli v situaci, kdy nenávisť k nim paradoxně spojovala jinak rozkmotřené Čechy a Němce. Češi v židovských obyvatelích viděli nositele němectví a šířitele protikřesťanských nálad. Němci je zase podezírali z ekonomického i společenského spiklenectví.⁸⁰ Do myšlení Evropanů opět pomalu prorůstala zhoubná pachuč antisemitismu. Doposud jen málo známá vesnička Polná najednou zaujala místo na hlavních stranách dobového tisku, div se nestala záležitostí celosvětového rázu.⁸¹

Nejen český národ, ale také žurnalistika byly rozděleny na dva tábory. Ačkoliv neexistovalo snad jediné periodikum, které by se případu z Polné nevěnovalo, rozdíl v přístupech se znatelně lišil. Hlavní periodika zastávající se nejen Hilsnera, ale především zbytků důstojnosti české mentality, byly zejména noviny sociálních demokratů, realistický tisk a z části také tisk studentský. V opozici proti nim stál s prudkou protižidovskou kampaní tisk katolický a nacionálně orientovaný.

Národní politika jako orgán staročeků, *Národní listy* reprezentující smýšlení mladočeků, *Katolické listy* zastávající klerikální směr a periodikum *Čas* jako mluvčí realistů představují hrubý nástin průřezu českou společností. Následující řádky třetí kapitoly nám vypoví, jak se tyto vrstvy společnosti s Hilsnerovou aférou, trvající zejména v období dubna 1899–listopadu 1900, vypořádaly.

---

⁷⁷ BERÁNKOVÁ, Milena. Tamtéž, s. 160.

⁷⁸ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. s. 138.

⁷⁹ Tamtéž. s. 139.

⁸⁰ ČERNÝ, Bohumil a kol. Tamtéž, s. 157.

⁸¹ ČEJKA, Jiří a kol. Tamtéž, s. 118.

2.2 REALISTÉ: ČAS

Čtrnáctideník *Čas* byl založen v roce 1886 jako politicky nezávislé periodikum, které samo sebe charakterizovalo pouze jako list věnovaný veřejným otázkám.⁸² Zakladatelem a současně šéfredaktorem byl Jan Herben. Jeho redakci tvořili známí novináři, jako byl například C. Dušek, J. S. Machar, T. G. Masaryk, B. Pavlů, A. Šilhan. V 80. a 90. letech 19. století se *Čas* transformoval v tribunu realistů⁸³ v čele s Tomášem G. Masarykem. V této době realisty opustili Karel Kramář a Josef Kaizl,⁸⁴ kteří narozdíl od Masaryka zůstali v mladočešské straně. Tlak zbylých realistů⁸⁵ a vypjatá atmosféra kolem hilsneriády nakonec vedly Tomáše G. Masaryka k tomu, aby byla na počátku 20. století založena *Česká strana lidová*. Tímto se *Čas* stal oficiálně mluvčím určité politické strany a začal vycházet v denním nákladu.⁸⁶

Čas bedlivě sledoval náplň a formu sdělování témat v české žurnalistice. Redakce v čele s Janem Herbenem často vedla spory s ostatním politickým tiskem. Kromě politiky se ale novináři *Času* také zabývali sociálními otázkami a revizí marxismu.⁸⁷ Možná i proto nepatřil *Čas* mezi příliš populární a vlivná periodika. Sympatie k dělnickému hnutí, boj proti klerikalismu a antisemitismu a kritika mladočešské politiky působily dojem, že je *Čas* příliš pokrokový a radikální list. Svě místo si však našel mezi českými intelektuály, kde byl velice oblíbený.⁸⁸

---

⁸² BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. Tamtéž, s. 142.

⁸³ Realisté byli proudem mladých intelektuálů, kteří si vytvořili střízlivý program, jehož podstatou bylo narušit dosavadní politické rozdělení na mladočechy a staročechy. Odmítali ústupnost staročechů a upozorňovali na znepokojivý radikalismus mladočechů. Mezi významné realisty patřili zejména T. G. Masaryk, F. Drtina, K. Kramář či J. Herben; EFMERTO VÁ, Marcela. Tamtéž, s. 93.

⁸⁴ Mezi Kaizlem a Masarykem vyvrcholilo toto odloučení sporem. Kaizl se ostře vymezil vůči Masarykovu humanismu coby nejvíce možnému naplnění lidských potencií, které Masaryk hledal v české reformaci a husitství. Namísto přespříliš vzdálených dob navrhuje Kaizl stavět politiku na osvícenském liberalismu; KAI ZL, Josef. *České myšlenky*.

⁸⁵tj. J. S. Machara, Z. V. Tobolky, B. Hlaváče, E. Körnera, V. Boučka, F. Drtiny

⁸⁶ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. Tamtéž, s. 142.

⁸⁷ BERÁNKOVÁ, Milena. *Dějiny československé žurnalistiky*. s. 200.

⁸⁸ Tamtéž, s. 200.212n.

2.3 MLADOČEŠI: NÁRODNÍ LISTY

První číslo *Národních listů* vyšlo 1. ledna 1861 pod vedením mladého advokáta Julia Grégra, který byl zvolen proponenty *Národní strany*⁸⁹ jako vhodný kandidát, protože se doposud neangažoval v politice.⁹⁰ Julius Grégr si poměrně brzy získal čtenáře radikalizací politického programu – zakládal si na protiněmecké nacionalistické rétorice a na protivládní opozici, stavěje se proti staročechům.⁹¹

Brzy se tak *Národní listy* staly nejvýznamnějším buržoazním deníkem druhé poloviny 19. století. Představovaly prototyp moderní žurnalistiky.⁹² Na jejich tvorbě se podíleli velmi významní lidé z hospodářského, kulturního i politického života.⁹³ V *Národních listech* se rozvinuly nové rubriky a samo periodikum se stalo průkopníkem mnoha moderních žurnalistických žánrů, jako například populárního fejetonu.⁹⁴ Ačkoliv obsah *Národních listů* byl převážně politického rázu, vynikaly také svým kulturním přínosem. Důležitým momentem bylo spojení Vávrova deníku *Hlas* s Grégrovými *Národními listy* v roce 1865.⁹⁵ Touto fúzí získala redakce *Národních listů* velký přínos v podobě příchodích novinářů, kteří list obohatili nejen po politické, ale i novinářské stránce. Nejznámějšími redaktory *Národních listů* byli např. V. Vávra, J. Neruda, K. Sladkovský, B. Smetana, S. Čech, V. Hálek, J. Arbes či M. Tyrš.⁹⁶

Původně měly být *Národní listy* tiskovým orgánem jednotné *Národní strany*. Ačkoliv v této politické straně krystalizovaly dva rozdílné proudy, mladočeši a staročesi, z počátku panoval názor, že pro národní prospěch je třeba zachovat jednotu. Ta však nebyla zachována v tisku.⁹⁷ Podnětem pro rozdělení byl mimo jiné postoj k tzv. Polskému povstání.⁹⁸ *Národní listy* se tak staly zřetelným propagátorem mladočechů, zatímco staročesi si v roce 1863 založili vlastní méně populární list *Národ*.⁹⁹

---

⁸⁹ F. Palacký, F. L. Rieger, J. E. Purkyně, F. Šimáček.

⁹⁰ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. Tamtéž, s. 110n.

⁹¹ Tamtéž, s. 112.

⁹² BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. s. 109.

⁹³ Tamtéž, s. 121.

⁹⁴ BERÁNKOVÁ, Milena. *Český buržoasní tisk v druhé polovině 19. století*. s. 93.

⁹⁵ Grégr se svou skupinou z *Národních listů* zastávali radikalismus národnostní, zatímco Vávra a *Hlas* zastávali radikalismus demokratický.

⁹⁶ BERÁNKOVÁ, Milena. Tamtéž, s. 108.120.

⁹⁷ Tamtéž, s. 137.

⁹⁸ V Polském povstání proti sobě stály dvě skupiny – bílí a rudí. Bílí usilovali o obnovení nezávislého polského státu feudální cestou, a ne revolucí. Rudí byli revolucionáři, kteří chtěli dosáhnout obnovy nezávislého státu sociální revolucí. Mladočeši projevovali sympatie s rudými; Tamtéž, s. 138.

⁹⁹ Tamtéž.

2.4 STAROČEŠI: NÁRODNÍ POLITIKA

Deník *Národní politika* se v dubnu roku 1885 vyvinul z česky psané přílohy německého deníku *Politik*.¹⁰⁰ Vydavatelem v období, které je pro naši práci stěžejní, byl Ludvík Bratršovský v tiskařském a vydavatelském závodu *Politika* v Praze.¹⁰¹ Redaktory v této době byli například J. Hubáček, J. J. Toužimský nebo A. Nečásek.¹⁰² *Národní politika* se brzy stala velmi oblíbenou a do konce 80. let vybudovala denní náklad 17 000 výtisků.¹⁰³ O něco později se deník stal jedním z nejčtenějších českých listů, který výrazně ovlivňoval názory střední vrstvy.¹⁰⁴

Nicméně politická situace se postupem času výrazně měnila a moc staročeků slábla. Již v 90. letech 19. století spolupracoval v českých zemích více než dvojnásobek novin s mladočechy. *Národní politika* spadala mezi menšinu deníků, které svým obsahem reflektovaly tou dobou již zpátečnické smýšlení staročeků, a tak se její oblíbenost mezi čtenáři postupně snižovala. S rostoucí popularitou mladočeků nakonec i tento deník postupem času z komerčních důvodů musel opustit svou pozici mluvčího staročeků a roku 1907, kdy se stal redaktorem Václav Beneš-Šumavský, byly noviny *Národní politika* prohlášeny za nezávislé.¹⁰⁵

---

¹⁰⁰ BERÁNKOVÁ, Milena. *Dějiny československé žurnalistiky*. s. 242.

¹⁰¹ BERÁNKOVÁ, Milena. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století*. s. 152.

¹⁰² Ve válečném období byli redaktory známý L. Bondy, J. Kalva, F. Sekanina nebo O. Fastrová.

¹⁰³ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. Tamtéž, s. 117.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 141.

¹⁰⁵ Tamtéž.

2.5 KLERIKÁLNÍ: KATOLICKÉ LISTY

Úpadek staročeské politiky zaval postupnému formování česko-moravského klerikálního hnutí, které mezi lety 1894–1896 založilo mnoho vlastních spolků a časopisů.¹⁰⁶ Formující se katolická politická hnutí však postrádala jednotný sdělovací prostředek. Po několika ne příliš úspěšných pokusech vznikly v roce 1897 sloučením *Večerních novin* a časopisu *Čech nové Katolické noviny*.¹⁰⁷ Toto periodikum fungovalo jako mluvčí *Katolické strany*, založené v témže roce, a poskytovalo každodenní sdělení. Klerikální hnutí začalo právě v tomto období zažívat velkou obrodu v oblasti žurnalistiky.

Katolické strany sdružovaly především katolickou aristokracii a buržoazii.¹⁰⁸ Politické tendence klerikálů byly v této době zřetelně v opozici vůči sociálně-demokratické straně. Klerikální hnutí prezentované *Katolickými listy* bylo specifické svým bojem proti socialismu, všeobecnému hlasovacímu právu, snahou o úplnou klerikalizaci školství a v nesposlední řadě silným duchem antisemitismu a nacionalismu.¹⁰⁹

---

¹⁰⁶ BERÁNKOVÁ, Milena. *Dějiny československé žurnalistiky*. s. 202.

¹⁰⁷ BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. Tamtéž, s. 146.

¹⁰⁸ BERÁNKOVÁ, Milena. Tamtéž. s. 202.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 212.

**Rekonstrukce
polenského procesu
podle soudobého tisku**

3.1 ZLOČIN

3.1.1 ČAS

V případě vraždy u Polné byl čtrnáctideník *Čas* mezi českým a do jisté míry i německým tiskem raritou. Nezajímal se o krvavé zprávy, nesnažil se zajistit si čtenáře sensací.¹¹⁰ Redakce *Času* si zakládala na věcné diskusi k podstatným tématům. Tomu také nasvědčuje přístup k událostem v Polné již od první zmínky. Ta se v periodiku objevila až 22. dubna, neobsahovala však, jak bychom čekali, popis vraždy ani žádné reálie, které se jí týkají. Autor článku, sám šéfredaktor *Času* Jan Herben¹¹¹ jen zkritizoval přístup české novinářské společnosti. České noviny podle jeho názoru „čenichají na velké dálky každou vraždu, každé smilstvo, každé násilí a je vyhledávají, do té prolité krve, nanesené špíny, páchnoucího mravního hnisu zasednou a potom v tisících exemplářích se rozlétnou, ohrožující každého, komu se dostanou do rukou.“¹¹² Herben postrádá mezi českými novináři inteligenci, zodpovědnost a čestnost a pohoršuje se nad tím, jak některá česká periodika v českém lidu podněcují nenávist a krvežíznivost. Odezvy se však, jak víme, nedočkal a zdá se, jako by prorokoval ještě horší události, ke kterým později došlo.

„Odstraňte nečestné časopisectvo a odházeli jste nejtěžší trámy, odvalili jste nejobjemnější kameny, přes které každý národ a náš lid zvláště neustále klopýtá.“¹¹³ Tímto uzavřel Herben své první a na dlouhou dobu poslední vyjádření k událostem z Polné.

Čas se k tomuto polenskému tématu vrátil před kutnohorským procesem už jen jedenkrát, a to 24. června 1899. Opět kritikou českého tisku. Poukazuje na nesmyslný sensacechtivý souboj českých periodik a vyzdvihuje *Radikální listy*, které podle autora vydáním brožury o vraždě v Polné ve své absurditě překonaly ostatní české noviny. „Člověk si nedovede představit, kde ta honba radikálů po populárnosti skončí.“¹¹⁴

Zatímco jiná česká periodika o vraždě podávala informace pravidelně, za *Čas* mluvilo jeho dlouhé mlčení, které trvalo až do událostí pokutnohorských.

¹¹⁰ ČERNÝ, Bohumil a kol. *Hilsneriáda (k 100. výročí 1899–1999)*. s. 176.

¹¹¹ Článek byl podepsaný značkou „dr. VK“, později se však Jan Heben k autorství článku přihlásil; Tamtéž.

¹¹² *Bestia triumphans* aneb Z mravní pathologie společnosti české. *Čas*. 22. 4. 1899, č. 17, s. 352.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ *Bestia triumphans*. *Čas*. 24. 6. 1899, č. 26, s. 413.

3.1.2 NÁRODNÍ LISTY

Proces polenský se v *Národních listech* začal řešit 11. dubna 1899 zmínkou o choromyslném Karlovi Jandovi. Stručný popis zločinu na Anežce Hružové byl však přebýt popisem toho, jak Janda ve svém poblouznění utíkal před Anežčiným vrahem v nesmyslném domnění, že onen násilník usiluje o život také jemu.¹¹⁵ Během následujících několika dní se již objevila krátká hlášení o tom, že se šíří pověst, že Židé mají spojitost s onou vraždou a pro lživé alibi již byl zatčen Israelita Leopold „Hülmer“.¹¹⁶ Délka sdělení a nepřesné psaní Hilsnerova jména – Hülsner či dokonce Hülmer – však značí, že redakce listu nepřikládala případu až tak velkou důležitost. Sdělení bylo spíše informativního rázu se zřetelnou snahou o objektivitu. Ze strany novináře také vzešla kritika směrem k policejnímu ředitelství, které několikrát zamítlo vyslání detektivních posíl za účelem důkladného prošetření případu.¹¹⁷

To, že se novináři *Národních listů* ihned nechytily příležitosti a sensace, dosvědčuje také to, že se sdělení opět ubíralo směrem ke Karlu Jandovi. *Národní listy* předkládají dvě teorie, zatím se však nepřiklánějí ani k jedné z nich. „Mrtvola její teprve dne 1. dubna nalezena a sice úplně bez krve a tato okolnost později zavedla podnět ku tvrzení, že spáchán byl na dívce zločin z nekrofilie. Jiná verze opět tvrdila, že stala se vražda rituelní (...) Pro podezření z vraždy byl zatčen jistý Hülsner, jenž všeobecně v Polné pokládán za člověka nebezpečného a černého skutku takového úplně schopného.“¹¹⁸ Důležité je však zmínit, že i po tomto vyjádření následuje delší sdělení, že okolnosti, svědci a vyšetřování nasvědčují vině Jandově. *Národní listy* informují, že na jeho kalhotách byly dokonce objeveny krvavé skvrny. Janda se však hájil slovy: „Postříkal je muž hubený, který dívce hrdlo podřízl,“¹¹⁹ máje na mysli Hilsnera. Tak se i pochybný choromyslný člověk Janda přidal do řad těch, kteří Hilsnera odsoudili dřív, než započal samotný proces. V několika dalších vydáních *Národních listů* se objevují zprávy, v nichž je Janda vykreslen jako dobrák, podruhé zase jako bláznivý pijan.¹²⁰ Nutno však podotknout, že periodikum projevuje snahu o racionální zhodnocení faktů a Jandovi zachovává presumpci nevinny.¹²¹ Jak se ukáže později, Hilsnerovi bohužel takového privilegia nedostalo. Přesto však ještě po několika novinových vydání stál mimo hlavní zájem tisku.

¹¹⁵ Zešílel následkem zavraždění dívky. *NL*. 11. 4. 1899, č. 100, s. 4.

¹¹⁶ Z německého Brodu, 11. dubna. *NL*. 12. 4. 1899, č. 101, s. 4; K loupežné vraždě u Polné. *Národní listy*. 14. 4. 1899, č. 103, s. 4.

¹¹⁷ Choromyslný v podezření z vraždy. *NL*. 24. 4. 1899, č. 113, s. 2.

¹¹⁸ Zatčení vyléčeného šilence pro podezření z vraždy u Polné. *NL*. 26. 4. 1899, č. 115, s. 3.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ O domnělém pachateli vraždy v lese u Polné. *NL*. 28. 4. 1899, č. 117, s. 4.

¹²¹ Zatčení vyléčeného šilence pro podezření z vraždy u Polné. *NL*. 27. 4. 1899, č. 116, s. 4.

Malá změna nastala 2. května, kdy *Národní listy* odcitovaly slova jasně protižidovských *Katolických listů*: „Nad Hülsnerem stahující se mrak je stále černější a černější. Jeden detektiv se vyjádřil, že již mohou vraha fotografovati. Hülsner dostal od obce vysvědčení nejhorší. Vytčeny v něm všechny jeho tresty a vylíčen spustlý jeho život.“¹²² Důležité je však podotknout, že i přes tato občasná vyjádření Hilsner není vykreslovaný hůře než jiní zločinci. Jeho židovství není výjimečně vyzdvihováno, rituální vražda byla zmíněna jen jako jedna z teorií, a proto se v případě *Národních listů* nedá zatím vyloženě mluvit o jasných projevech antisemitismu.

Zajímavý moment nastal, když *Národní listy* obrátily a z Karla Jandy, který byl dlouho z vraždy podezříváný, obratem vytvořily nešťasnou oběť. „Zatčením jeho nanejvýš spáchána byla blamáž, neodpuštná a neodčinitelná. Byl propuštěn ,ponevadž jeho podezření bylo úplně bezdůvodným.“¹²³

Na přelomu května a června roku 1899 *Národní listy* přinesly zprávu, že důkazy nasvědčují Hilsnerově vině.¹²⁴ Došlo sice ke zveřejnění chybné zprávy o tom, že Hilsner se již chýlí k doznání vraždy nejen Anežky Hružové, ale také Marie Klímové.¹²⁵ Chybu však redakce uznala a uzavřela zmínkou, že proces bude vyřešen soudně během 17.–20. srpna 1899. Po několik nadcházejících měsíců podávaly *Národní listy* informace o polenské události velice zřídka, a když už, pak spíše pouze informativního rázu, jako např. kdy přesně bude proces probíhat nebo kdo bude Hilsnerovým advokátem.

*Časopisy přinesly o aféře polenské řadu zpráv, z nichž některé, jak jsme měli příležitost vyšetřiti a dokonale se přesvědčiti, se zjištěnými okolnostmi souhlasí, mnohé však se od těchto valně odchyľují (...) Neopomeneme o tomto případu přiněsti zevrubné a v každém ohledu objektivní referáty.*¹²⁶

3.1.3 NÁRODNÍ POLITIKA

Národní politika již od počátku informování o polenském případě vyniká sensačním až bulvárním vyjadřováním. Vše je podáváno velmi barvitě a tendenčně. První zmínku o vraždě noviny přinesly poměrně brzy, a to již 7. dubna 1899, kdy informace nebyly zcela přesné, nýbrž zkreslené. Například údaj, že mrtvou dívku našly děti v lese, když šly trhat květiny, je chybný, protože děti v lese byly právě za účelem řízeného pátrání po Anežce

¹²² K záhadné vraždě v Polné. *NL*. 2. 5. 1899, č. 120, s. 7.

¹²³ Ku vraždě v Polné. *NL*. 12. 5. 1899, odpolední vydání, č. 131, s. 7.

¹²⁴ K zavraždění Anežky Hružové v Polné. *NL*. 18. 5. 1899, odpolední vydání, č. 137, s. 2.

¹²⁵ Ku vraždě u Polné sděluje se úředně. *NL*. 28. 5. 1899, č. 146, s. 4.

¹²⁶ Ku vraždě v Polné. *NL*. 26. 7. 1899, č. 205, s. 3.

Hrůzové. Již od první zmínky klade autor článku důraz na to, že na místě nebyla nalezena žádná krev, dokonce ani na šatech. Konstatuje, že hlavní úlohu v této vraždě hrál nůž a došlo k zatčení jistého Hilsnera.¹²⁷ Článek sice jasně neodhaluje Hilsnerův původ, nicméně poskládání informací dává čtenáři tušit, že se jedná o událost vsutku tajemnou. Ostatně podobně byl také článek nazván – *Bestiální vražda dívky nebo Záhadná vražda?*¹²⁸ Následující článek *K záhadné vraždě v Polné* již informuje čtenáře o šířících se pověstech, které informují o rituální povaze této bestiální vraždy.¹²⁹ Konstatuje, že tato teorie nalézá velkého ohlasu, není však ještě zcela potvrzena. Článek také poměrně chladně sděluje, že Israelita Hilsner byl již spoutaný odvezen do Kutné Hory a k té příležitosti se tam shromáždil zástup 300 lidí, který se dopustil násilností vůči některým Židům. Zajímavý moment nastává ve chvíli, kdy redakce *Národní politiky* zmiňuje, že vrahem byl nařčen také choromyslný Karel Janda. Novináři se zjevně snaží Jandu velmi bránit výčtem okolností, které popírají jeho vinu, a pokračují výčtem důkazů, které svědčí proti Hilsnerovi.¹³⁰ Oba seznamy jsou poměrně absurdní. Pro nás je zde důležitá zjevná snaha očistit Jandu na úkor Hilsnera. Vražda v podání Karla Jandy by zřejmě pro čtenáře byla méně škojící, než vykonal-li by ji skutečně Žid Hilsner.

V následujících číslech jsou již jen krátké zprávy podávající často nepřesná sdělení, ve kterých je neustále komoleno Hilsnerovo jméno. 27. května noviny přinesly nadšenou zprávu, že se Hilsner chýlí k přiznání nejen k vraždě Anežky Hrůzové, ale i k vraždě Marie Klímové.¹³¹ Prý je to z důvodu, že Hilsnerova matka poslala do Kutné Hory dopis, ve kterém o Hilsnerovi nemluví příliš hezky. Hilsner si údajně dopis přečetl a ze zármutku přestal zapírat. Zpráva je to však lživá, to ovšem *Národní politika* už nezmínila. 30. května se objevuje hlášení, že byl soudu poslán posudek o Hilsnerově psychickém zdraví, podle kterého byl shledán jako inteligentní a normální mladík, který jen hloupého hraje a virtuózně lže.¹³² Není však potřeba dlouhého zkoumání, aby bylo zjevné, že se Hilsnerovy lži rozhodně nedají nazvat virtuózními, a stejně tak se dá z Hilsnerových výpovědí usoudit, že neoplýval příliš vysokou inteligencí.¹³³

---

¹²⁷ Bestiální vražda dívky. *NP.* 7. 4. 1899, č. 96, s. 2.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ K záhadné vraždě v Polné. *NP.* 12. 4. 1899, č. 101, s. 2.

¹³⁰ K záhadné vraždě v Polné. *NP.* 29. 4. 1899, č. 118, s. 2.

¹³¹ K záhadné vraždě v Polné. *NP.* 30. 5. 1899, č. 148, s. 2.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Hilsner během svých výpovědí například lhal i o jménu své matky.

3.1.4 KATOLICKÉ LISTY

Již od první zmínky o vraždě v Polné, to jest 11. dubna 1899, započaly *Katolické listy* svou systematickou protižidovskou kampaň, která se v průběhu následujících dvou let stále stupňovala. V prvním příspěvku s názvem *Dívka zavražděna*¹³⁴ redakce podává hlášení hned s několika nepřesnostmi, které sice nejsou až tak podstatné, nicméně s odstupem času a znalostí nadcházejících událostí můžeme říci, že předznamenaly i následující vývoj. Autor článku sděluje, že zbožná Anežka byla postrádána velmi brzy, a na to konto bylo vysláno do lesů několik set ochotných mladíků ji hledat. Jak je však známo, informace je poněkud zveličena. Také hned v této první zmínce o vraždě je jmenován jako jeden z podezřelých Hilsner, opět chybně psáno jako „Hülsner“.¹³⁵ Oproti jiným potenciálním vrahům je zde vykreslen velmi negativně. Ihned v návaznosti autor zdůrazňuje, že se vražda odehrála ve velikonočním týdnu, kdy své svátky slaví také Židé. Podotýká, že se mezi lidmi šíří pověst, že vražda mohla býti rituální povahy.

Po tomto vyjádření nastalo v stránkách tohoto periodika něco jako ticho před bouří. Informace byly po několik dní spíše informativního rázu.

Na konci dubna 1899 byl do Polné poslán zvláštní zpravodaj s úkolem podávat čerstvé informace týkající se případu. Z jazyka a stylu psaní je velmi silně patrné jeho přesvědčení, které ovlivnilo, jakou cestou měl být případ interpretován i nadále. To, že se událost odehrála v období, kdy si křesťanstvo připomíná ukřižování Ježíše Krista, hrálo onomu novináři do karet. V osobě Anežky začal systematicky budovat obraz ctnostné křesťanské mučednice, zahynuvší vinou proradných Židů.¹³⁶

2. května 1899 v článku *Ku záhadné vraždě v Polné* bylo otisknuto: „Pravdivost přísloví *hlas lidu, hlas Boží*, zřejmě ukázala se na Hilsnera. Hned po nalezení zavražděné mínění lidu tušilo v něm vraha.“¹³⁷ Tato věta je názorným příkladem toho, jak šly lidové pověry spolu s interpretací *Katolických novin* ruku v ruce. Zpravodaj těchto novin své čtenáře informoval způsobem, z kterého mělo být patrné, že Hilsner byl jediný a téměř jistý podezřelý, kterého stačí už jen ze všeho usvědčit. „A tak z tenkých vláken stává se silnější a pevnější tkanivo, jímž si spravedlnost Hülsnera těsněji a těsněji obetkává.“¹³⁸

Následuje pasáž, v níž autor článku tvrdí, že zatím nelze s veškerou určitostí tvrdit, že vražda byla vykonána z rituálních důvodů, následuje však dlouhý výčet potenciálních důvodů k vraždě a následně jejich vyvrácení. Ačkoliv se tak tedy může zdát, že autor

¹³⁴ *Dívka zavražděna*. *KL*. 11. 4. 1899, č. 99, s. 5.

¹³⁵ Často také psán jen jako *H*.

¹³⁶ *Z Polné*. *KL*. 22. 4. 1899, č. 110, s. 5.

¹³⁷ *Ku záhadné vraždě v Polné*. *KL*. 2. 5. 1899, č. 120, s. 5.

¹³⁸ *Ku záhadné vraždě v Polné*. *KL*. 13. 5. 1899, č. 131, s. 4n.

explicitně netvrdí, že vražda má co do činění s rituální pověrou, jistě to z článku vyplývá. Informuje také, že v Polné už panuje naprostý klid, protože lid našel v Hilsnerově usvědčení pocit zadostiučinění.¹³⁹

Zhruba v tomto období nahrazuje původního zpravodaje *Katolických listů* v Polné jiný, což je patrné z odlišné rétoriky nového zpravodaje a jeho ještě silnější snahy hrát na čtenářovy city. Jako kvalitní zdroj informací zpravodaj považuje veškeré řeči šířené mezi prostým polenským lidem. Zaměřuje se také na potenciální Hilsnerovy spolupachatele. Líčí je slovy „prototyp ošklivosti“ či „tajemný žid“.¹⁴⁰

Najednou se již o usmrcení Anežky nemluví jen jako o vraždě, ale jako o záhadném případu, ve kterém chybí veškrá krev zesnulé. „Avšak dá Bůh, že nevyslovitelně bestiální čin polenský nezůstane bez odvety Boží spravedlnosti, neboť zmizelá krev Anežky Hrůzové zajisté volá k nebi o pomstu.“¹⁴¹ Nebo také: „Již sedm neděl uplynulo ode dne, kdy mučednice malověžnická do poslední krůpěje vycedila nevinnou krev křesťanskou...“¹⁴² 20. května 1899 byl dokonce chybějící krvi věnován celý článek obsahující detaily svědčící o bujné fantazii pisatele.¹⁴³ Shodou okolností se v této době v novinách objevují také články detailně se zabývající košer popravou dobytka¹⁴⁴ či články, které pečlivě popisují práci košer řezníků. „Kdo zná skutečně příšerné zaměstnání košeráků u židů, ten ví, že má a nosí při sobě košerák dva i tři nože...“¹⁴⁵ Novinář se tak zřejmě snažil čtenáři podsunout myšlenku, že Hilsner na vraždu nemohl být sám, nýbrž měl k tomuto pomocníky.

Zpravodaj se snaží velmi apelovat na city čtenářů. Často stejné informace omývá stále dokola, přidává jen na expresivnosti. Například v článku *Ku vraždě v Polné*¹⁴⁶ z 27. května opět popisuje způsob, jakým byla oběť pravděpodobně zavražděna. Uvádí však detaily, které jsou čistou spekulací. „Anežka zavražděna byla způsobem ukrutným. Jisto je, že byla dříve omráčena. Avšak lotři, kteří ji vraždili, jistě ji na zem povalenou nechali přijíti k sobě a pak teprve vykonali děsný řez na jejím krku. Anežka břitký nůž asi viděla.“

Následné zpravodajství o událostech z Polné je podobného rázu. Silně hrající na city, sdělující informace velmi sugestivní. Spíše než jako zpravodajství působí články jako úryvky z osobního deníku zpravodaje *Katolických listů*. „Když v neděli po požehnání

---

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Ku záhadné vraždě v Polné. *KL*. 16. 5. 1899, č. 134, s. 6.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Ku záhadné vraždě v Polné. *KL*. 21. 5. 1899, č. 139, s. 6n.

¹⁴³ Ku záhadné vraždě v Polné. *KL*. 20. 5. 1899, č. 138, s. 5.

¹⁴⁴ Ku záhadné vraždě v Polné. *KL*. 21. 5. 1899, č. 139, s. 6n.

¹⁴⁵ Ku vraždě v Polné. *KL*. 11. 6. 1899, č. 159, s. 5.

¹⁴⁶ Ku vraždě v Polné. *KL*. 27. 5. 1899, č. 144, s. 5.

navštívili jsme (...) čerstvý hrob Anežky Hrůzové na novém hřbitově, byla tu i její sestra Verunka z Prahy. Žádala býti fotografována klečící na hrobě Anežčině. Ochotně jsem učinil po přání jejím.¹⁴⁷ Zpravodaj *Katolických listů* tak udržoval čtenáře bdělé a drobnými detaily stále živil ve svých čtenářích myšlenku, že vražda spáchaná na Anežce Hrůzové byla rituálního rázu.

---

¹⁴⁷ Ku vraždě v Polné. *KL*. 1. 6. 1899, č. 149, s. 6.

3.2 TREST

3.2.1 ČAS

Jak již bylo naznačeno výše, *Čas* se svým střízlivým a kritickým přístupem odlišoval od ostatních periodik. Nechtěl polenské vraždě přikládat zvláštní pozornost a už vůbec ne se na ní přiživovat. Proto se také nevyjadřoval ani k prvnímu procesu s Hilsnerem v Kutné Hoře. K přelomu došlo až po samotném soudním řízení. První článek se nevěnuje případu samotnému, nýbrž reakci společnosti. Autor vyjadřuje politováníhodnou situaci, kdy „Bestia triumphans slaví do Čech vítězný svůj vjezd. Do jejího vozu zapřáhly se Národní listy, list kdysi Sladkovského a Nerudův.“¹⁴⁸ Za redakci prohlašuje, že jednohlasně protestují proti šíření ducha středověku, který ovládá českou společnost a dělá jí tak špatné jméno v Evropě. Obrací pozornost na JUDr. Baxu, který se pokrytecky veřejně pohoršoval, že lidé prahnou po tom cítit krev, majíce na mysli Hilsnera a jeho spolupachatele, zatímco ten, kdo usiluje o krev jiných, je on sám. *Čas* taktéž poukazuje na to, že ostatní tisk nechává ve svých výtiscích Hilsnerově procesu prostor stejně jako politice. Spíše, než aby se upíral zrak lidu směrem k Vídni, upírá se do Polné a to je odstrašující výpověď o mravní úrovni českého národa. Hilsnerovo přiznání komentuje se sarkastickým podtónem slovy: „Hilsner, který po celou dobu líčení lhal, stal se pojednou hrdinou pravdy, když ze strachu před šibenicí prý jmenoval spoluvinníky.“¹⁴⁹ Další zmínka se taktéž týkala Hilsnerova přiznání. 7. října 1899 vyšlo v *Čase* mírně posměšné vyjádření poukazující na impulsivní rétoriku *Národních listů*. Článek reaguje na to, že *Národní listy* podávaly v okamžiku Hilsnerova udání Erbmana a Wassermanna velmi expresivní zprávy vyjadřující se k dané situaci a v okamžiku prokázání, že obvinění bylo falešné, se studem, avšak bez omluvy, krátce prohlásily, že oba muži jsou nevinní.¹⁵⁰

To, že se *Čas* snažil být nestranným a objektivním periodikem, dokazuje následující článek z 11. listopadu 1899.¹⁵¹ Vyjadřuje se k nařčení profesora Masaryka ostatními novinami, že je semita. *Čas* zde cituje Masarykovu *Otázku sociální*,¹⁵² kde stejně jako ke křesťanům vznáší Masaryk kritiku směrem k Židům. Zdůrazňuje přitom, že Masaryk

¹⁴⁸ Polenská vražda. *Čas*. 30. 9. 1899, č. 40, s. 633.

¹⁴⁹ Polenská vražda. *Čas*. 30. 9. 1899, č. 40, s. 633.

¹⁵⁰ Polenská vražda. *Čas*. 7. 10. 1899, č. 41, s. 650.

¹⁵¹ V redakci *Národních listů*. *Čas*. 11. 11. 1899, č. 46, s. 730.

¹⁵² *Čas* zde přejímá pasáž Masarykova díla, podle níž Židé „musejí pochopit, že jejich mravní stav vyžaduje nápravy. Výmluvy na křesťany nestačí – to je jen výmluva. Židům dnešním schází sebepoznání proroků, tíží je ten zvláštní objektivism, jenž také byl národním věnem Marxovým. Ze strachu před majoritou Židé netroufají si podívat se do svědomí: je pravda, že křesťané jsou spoluvinní. Židé, toť jejich chyba dnešní, jsou se sebou příliš spokojeni.“ MASARYK, Tomáš G. *Otázka sociální*. s. 534.

nehájí Židy, ale kritizuje směšnou rituální pověru.¹⁵³ Sám Masaryk říká na obhajobu své nově vydané brožury *Nutno revidovati proces polenský*:

*Mám právo pozvednout svého hlasu, abych rozbořem processu ukázal a dokázal, v jakém přímo pathologickém stavu národ náš se teď nalézá; toho svého práva užívám, vida, že ničemné řádění klerikálních a antisemitických listů klidně se snáší, třeba již následkem jeho teče krev. Že však jsem nevystoupil na platno, bude – jsem pevně přesvědčen – dokázáno brzy.*¹⁵⁴

Masaryk osvětluje taktéž, že záměrně procesu dlouho nevěnoval pozornost, jelikož se domnívá, že politika je daleko palčivější téma. Kvůli častým dotazům byl však donucen vyjádřit své stanovisko. Vyděsily ho české listy šířící strach a středověké myšlení. Rozhodl se tedy se jasně písemně vyjádřit, než polemizovat s lidmi, kteří „myslit neumějí a vyzvat tak veřejnost, aby myslela sama.“¹⁵⁵

Od dubna do listopadu to bylo pouze pět článků, které *Čas* polenské aféry věnoval. Posledním z nich však nastal předěl a *Čas* byl dotlačen se aférou zabývat více. Silný odpor proti profesoru Masarykovi sílil, a proto se jej redakce rozhodla bránit. Počínaje 18. listopadem 1899 se do konce roku *Čas* k aféře vyjadřuje již v každém čísle. Zmiňuje například studentské demonstrace proti profesoru Masarykovi a se zármutkem podotýká, že studentstvo poprvé v historii demonstruje proti svobodě slova. Masaryk se však k demonstracím staví s pokorou. Nechává se slyšet, že si je vědom, že se mu dostalo demonstrací za něj,¹⁵⁶ nemůže tedy pokrytecky odpírat demonstrace proti němu. Upozorňuje však na to, že demonstranti z řad studentů zřejmě nemají potuchy, o co mu jde. Nejde mu totiž o antisemitismus jako takový, ale o proces sámotný sobě, který podle něj rozhodně nedokazuje rituální vraždu.¹⁵⁷

Počínaje rokem 1900 také díky smřsti, která se spustila ohledně Hilsnerova případu, se stal *Čas* obdeníkem. Od případu z Polné se však na dlouhou dobu opět distancoval. Z rétoriky redaktorů bylo jasné, že šíření strachu a sensacektivost pro ně není cestou.

K procesu se *Čas* vrátil až v říjnu roku 1900 v souvislosti s jeho obnovením.¹⁵⁸ Článek začíná apelem na lidskou mysl, aby si nenechala nic namlouvat, ale vytvářela si svůj vlastní úsudek podle vlastního svědomí. „Pověra obrací lidské srdce v kámen a přetvořuje

¹⁵³ České veřejnosti. *Čas*. 11. 11. 1899, č. 46, s. 728–729.

¹⁵⁴ *Nutno revidovati proces polenský*. *Čas*. 11. 11. 1899, č. 46, s. 729.

¹⁵⁵ *Nutno revidovati proces polenský*. *Čas*. 11. 11. 1899, č. 46, s. 729.

¹⁵⁶ Tím pravděpodobně odkazuje na demonstrace týkající se aféry s rukopisy.

¹⁵⁷ Ještě slovo o těch demonstracích. *Čas*. 25. 11. 1899, č. 48, s. 754.

¹⁵⁸ *Proces polenský*. Před porotou píseckou. *Čas*. 25. 10. 1900, č. 25, s. 1.

mozek v slámu; pověra kalí zrak a oslepuje, pověra svádí k nepravdě a nepoctivosti.“ V naději nakonec prohlašuje, že věří, že je „pověra zaplašena do svých doupat a nebude nadále zneužívat náboženství a národnosti ke svým nekalým cílům.“ A proces bude spravedlivě rozsouzen.

Během toho, co *Čas* předkládal záznamy ze soudního líčení, neopomínal upozorňovat na nejasnosti v případě. Narážel například na to, že byl-li zločin u Polné nábožensky motivovaný zločin, musel by ho spáchat náboženský fanatik. Rozhodně ne někdo, komu náboženství bylo víceméně lhostejné.¹⁵⁹ Informují také, že Hilsner prokazuje svou nezvzdělanost tím, že stále podává lživé výpovědi: „Popřel by snad také, že zná svou vlastní matku.“¹⁶⁰

28. října 1900 mimo průběh soudního řízení *Čas* opět sesílá kritiku na ostatní periodika. Ironicky nazývá sensacechtivé novináře „nejlepšími lidmi“,¹⁶¹ kteří za účelem vysokých zisků záměrně zatajují nudné a nekompromitující informace a s velkou pompou hlásají do světa informace nejvíce sensační. Například *Národním listům* redakce *Času* vyčítá jejich na oko hlásanou nestrannost, což ihned podrývají tím, že nemají dostatek odvahy na to zapřít rituální pověru, ba dokonce mají tendence tvrdit, že jistá předpojatost vůči Židům se dá pochopit a omluvit vzhledem k tomu, jak se Židé staví k národním otázkám.¹⁶²

Čas však své sdělení nestaví pouze na informování o případě či kritice jiných periodik. Snaží se také o edukaci svých čtenářů a během procesu poskytuje lidu informace, které jsou podstatné pro to, aby si byl každý jednotlivec schopný utvořit vlastní názor. Například v čísle z 30. října 1900 *Čas* vysvětluje, jaký je rozdíl mezi přímým a nepřímým důkazem, a zdůrazňuje, že svědectví se řadí do kategorie druhé a je třeba na ně také takto nahlížet.¹⁶³ Zdůrazňují také, že situace není přívětivá v tom ohledu, že se neustále objevují noví svědci a v šetření dělají zmatek. „Ale legenda už je tu, žije a je nezmarná. Každý k ní něco přilípl, každý uvěřil o něco víc jinému, a tak ne jeden svědek od výslechu k výslechu více ví, ač zase, když má vypovídat více, vymlouvá se tím, že od doby činu uplynulo mnoho času...“¹⁶⁴ Neustále se v článcích objevuje apel na to, aby každý myslel sám za sebe. Člověk nemusí být ani právník ani medik na to, aby si udělal o případě svůj obrázek. Stačí mu používat vlastní rozum.

---

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ Proces polenský. Před porotou píseckou. *Čas*. 27. 10. 1900, č. 28, s. 5.

¹⁶¹ Hlasy novin. *Čas*. 28. 10. 1900, č. 29, s. 7.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Proces polenský. Před porotou píseckou. *Čas*. 30. 10. 1900, č. 31, s. 7–9.

¹⁶⁴ Proces polenský. Před porotou píseckou. *Čas*. 2. 11. 1900, č. 34, s. 6–7.

Místy *Čas* odlehčuje situaci glosami, jako např.:

Dnešní líčení bylo by bývalo dosti nudné, kdyby nebylo oživeno zvláštní okolností „krvavou“.
Dnes však nejednalo se o otázku „kde je krev?“, nýbrž „odkud je krev, která přebývá?“
*Klerikálům a radikálům už tak se zpěnila krev tímto procesem, že jim krve až nadbývá.*¹⁶⁵

Čas neúnavně a pohotově rdagoval na poznámky a vyjádření všech radikálů až do posledního dechu. Vyjádřením z 2. Listopadu 1900 „obecenstvo jest tendenčně zaujato; je jak krvežíznivý tvor. Kdyby záleželo na výroku obecenstva, zněl by výrok jednohlasně ‚Oběsit!‘“¹⁶⁶ však správně předpověděli smutný závěr celého procesu.

3.2.2 NÁRODNÍ LISTY

Jak již bylo uvedeno v předchozí podkapitole, zpočátku se *Národní listy* v Hilsnerově případě snažily veřejnosti poskytovat informace nestranné a spolehlivé. Během kutnohorského procesu tomuto závazku v podstatě dostály. 10. září 1899 periodikum zveřejnilo pohoršení nad nevydařenou návštěvou Hilsnerova obhájce JUDr. Auředníčka:

*Na otázku dra. Auředníčka, proč a jakým právem se mu kladou překážky v cestu, odpověděl prý strážník: Každý jest podezřelý, kdo židovské předměstí navštěvuje. Za průvodu strážníka dostali se obhájce a svědkové do hotelu, kde prý se proti nim lid choval hrozivě.*¹⁶⁷

Snahu přiznat publiku, že redakce touží podat zprávy reálné a citově nezabarvené, zdůraznilo také prohlášení z 12. září 1899:

*Úkolem vážného listu není pachtiti se po senačnostech a z kasovních důvodů předkládati čtenářstvu kapitoly z krvavých románů, omezovali jsme se tedy na konstatování zjištěných fakt, referující o všem, co s povinností a významem seriosního listu bylo lze srovnati a co veřejnosti sloužiti mohlo ne jako domněnka, nýbrž jako prokázaná, bezpečná pravda. Dnes polenská afféra octla se před porotou (...) Zájem všech spravedlivých a řádných lidí je tu tedy společný a totožný : všichni přejí si a musí si přát, aby zjištěna byla bezohledně pravda, a nic jiného, než pravda, bez ohledu na národnost, rasu nebo příslušnost konfessijní.*¹⁶⁸

V následujících dnech obsahovaly *Národní listy* stenografický záznam celého procesu. Vlastních poznámek k dění nebylo mnoho. Jako tečku za procesem dokonce *Národní listy* zveřejnily prohlášení poslance Koppa z Vídně, kterým JUDr. Auředníčkovi vyjádřil svou

¹⁶⁵ Proces polenský. Před porotou píseckou. *Čas*. 3. 11. 1900, č. 35, s. 8.

¹⁶⁶ Proces polenský. Před porotou píseckou. *Čas*. 2. 11. 1900, č. 34, s. 6–7.

¹⁶⁷ Demonstrace v Polné. *NL*. 10. 9. 1899, č. 251, s. 4.

¹⁶⁸ Polenská záhadná vražda. *NL*. 10. 9. 1899, č. 251, s. 2.

úctu za statečnou práci a vzkázal mu, aby podal zmateční stížnost. Doufá, že se kasační soud bude záležitostmi zabývat důkladněji a především s jinou porotou.¹⁶⁹

22. září 1899 noviny informovaly veřejnost o tom, že Hilsner se k vraždě přiznal a jmenoval své spoluviníky. Zmínily však, že zpráva pravděpodobně postrádá věrohodnosti.¹⁷⁰ V tuto chvíli nastal pomyslný zlom v přístupu redakce *Národních listů* k polenskému případu i Hilsnerovi samotnému. O dva dny později noviny vydaly článek lišící se od těch předchozích.¹⁷¹ Hilsnerovo přiznání je již vykresleno velmi skandálně. Článek cituje zpravodaje *Národních listů*, který tvrdil, že Hilsner vypadal u procesu tak, jako by se na něco připravoval. To, k čemu se pravděpodobně chystal, ozřejmilo jeho doznání. Snaha o objektivitu postupně mizí.

*Byli lidé, kteří důvěřovali úplně v nevinu Leopolda Hilsnera. Lidé tu síru a oheň sesílali na hlavy porotců, vynadali jim slovem i písmem a teď všichni ti krtkové zalezli do děr a štěrbin, kam zaplašilo je doznání domněle nevině k smrti provazem odsouzeného Hilsnera.*¹⁷²

Národní listy, které dříve ostatním listům vyčítaly populistické zneužívání případu, najednou obrátily a za hloupou pomluvu označili reálný fakt, že JUDr. Auředníček byl kvůli obhajobě Hilsnera lidmi stíhán a prohlašován za hlupáka.¹⁷³

To, že i *Národní listy* spadly do absurdní a nepromyšlené mašinérie, dosvědčuje také forma poskytovaného sdělení. Novinové články jsou méně kvalitní, citově zabarvené a občas opět dochází k záměně jmen. Článek *Doznání spoluvraha Leopolda Hilsnera*¹⁷⁴ z 25. září 1899 občas zavražděnou nazývá Anežkou, podruhé zase Annou. Lze však také vyvodit, že redakce v přístupu k případu nebyla zcela jednotná. Některé příspěvky jsou spíše odbyté a agresivní,¹⁷⁵ zatímco jiné se snaží udržet jistou objektivitu.¹⁷⁶ K menšímu uklidnění došlo, když vyšlo najevo, že Hilsnerovo doznání bylo falešné a jeho údajní komplicové potvrdili svá alibi. *Národní listy* se stáhly a se studem lidu přinesly jen krátké vyjádření, že domnělí Hilsnerovi spolupachatelé byli propuštěni.¹⁷⁷

23. září 1899 však v denních zprávách vyšel článek,¹⁷⁸ který se vyjadřoval ke stížnostem vídeňského židovstva, jenž se nechalo slyšet, že bylo ochotno překousnout

¹⁶⁹ K procesu v Polné z Vídně. *NL*. 18. 9. 1899, č. 258, s. 3.

¹⁷⁰ Domnělé doznání Hilsnera. *NL*. 22. 9. 1899, č. 262, s. 3.

¹⁷¹ Doznání spoluvraha Leopolda Hilsnera. *NL*. 25. 9. 1899, č. 266, s. 2.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ Představenstvo židovské obce vídeňské. *NL*. 23. 9. 1899, č. 264, s. 2.

¹⁷⁴ Doznání spoluvraha Leopolda Hilsnera. *NL*. 25. 9. 1899, č. 266, s. 2.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Ku vraždě v Polné. *NL*. 26. 9. 1899, č. 267, s. 2.

¹⁷⁷ Domnělí vrahové na svobodě. *NL*. 5. 10. 1899, č. 276, s. 3.

¹⁷⁸ Představenstvo židovské obce vídeňské. *NL*. 23. 9. 1899, č. 264, s. 2.

narážky a pomluvy týkající se hmotného majetku, co však není ochotno trpět, jsou narážky na věc pro ně nejsvětější, totiž jejich náboženství. *Národní listy* se k tomu vyjádřily slovy:

Marné všechny rozumné řeči, židé vídeňští ukazují, jak antisemitismu činí se propaganda. Dnes několika frásami a křiklavými protesty polenská afféra se neodbude. Dnes není už otázka, existuje-li nebo neexistuje rituální vražda, po kutnohorském procesu znám je jistý nepopíratelný fakt, a tu je nejpřednější a nejhlavnější otázkou, proč krev zavražděné dívky byla odnesena a co se stalo. Záhady jsou tu a záhady ty musí býti vyjasněny (...) To ale bude odsouzením těch židů, kteří z polenské vraždy učinili otázku všeho židovstva, (...) útočice při tom nejsurovějším způsobem na všechny, jimž nešlo o žida nebo nežida, nýbrž o polenskou vraždu a o pravdu. Polenská afféra snad o jednom židy přesvědčí: že solidarita jejich je někdy věcí nebezpečnou.¹⁷⁹

Situace se v *Národních listech* se vstupem periodika *Čas* do veřejné diskuse dále vyostřovala. Nejvíce kritiky se sneslo na hlavu Tomáše G. Masaryka a jeho brožuru *Nutno revidovati proces polenský*.

Kdo znají prof. Masaryka, pousmáli se jen a připomenuli, že jako obyčejně zneužil i této vhodné příležitosti k reklamě pro svou vzácnou osobičku, na niž veřejnost počíná již zapomínati (...) Při líčení prof. Masaryk nebyl, soudní spisy neprostudoval, podrobnosti z vlastního názoru neseznal, právním a řízení trestnímu nerozumí, ale má tolik smělosti, že sama sebe prohlašuje za autoritu, která stojí výše, než všichni soudní znalci, než soud i porotci. On neostýchá se líčiti, jak udal se krvavý čin polenský. Takového barnumství, takového balamucení pod rouškou vědeckosti věru ještě nebylo.¹⁸⁰

A také:

Nemáme příčiny zaujati v této záležitosti strannické stanovisko, třeba nám to s několika stran současně bylo vytýkáno, ale tolik můžeme právem prohlásiti, že denní tisk zachoval v této choulostivé afféře více objektivní věcnosti, než pan professor, který sice svou vědeckostí na všechny strany se ohání, ale páše při tom z nejkřiklavější strannickosti tolik zla, kolik spáchat ani nemůže tisk, jehož vliv tak nemilosrdně byl odsoudil.¹⁸¹

V tomto duchu se odehrávala všechna sdělení až do konce roku 1899. Studentské demonstrace proti profesoru Masarykovi byly *Národním listům* vodou na mlýn. Několik

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Pan prof. T. G. Masaryk. NL. 8. 11. 1899, č. 310, s. 2.

¹⁸¹ Tamtéž.

týdnů až do konce roku 1899 si *Národní listy* veřejně ve svých článcích mnuly ruce nad nenávisť, které se Masarykovi dostávalo.

Následné odmlčení se na několik měsíců zřejmě dalo *Národním listům* vystřízlivět. Redakce se opět vrátila do starých kolejí, kdy sdělení k Hilsnerově případu byla spíše informativního rázu se snahou o objektivitu.

25. října 1900 začal deník, stejně jako většina ostatních periodik, vydávat záznam ze soudního přeličení. Charakter sdělení byl však velice podobný tomu, který provázal soudní líčení v Kutné Hoře. Zpravodaj uvedl začátek procesu slovy:

*Nechceme nic jiného, než abychom líčením svým k tomu přispěli, by v niveč rozplynul se mrak záhady, v nějž hrozné případy se halí, a podkladem výroku, jež pronese trestající spravedlnost, aby bylo nade vši pochybnost povznesené, zjištěné faktum. To chceme, poněvadž nemáme jiné touhy, než aby v tomto tak sensačním případě nezvítězil ani semitismus ani antisemitismus, nýbrž aby triumfovala — spravedlnost.*¹⁸²

Ačkoliv se však *Národní listy* snažily čtenáře ujistit, že zprostředkovávat informace budou s veškerou objektivitou, pro své minulé činění však stejně od *Času* nakonec sklidily kritiku. Nutno však uznat, že svého stanoviska poměrně dostály a objektivitu si do konce procesu zachovaly.

3.2.3 NÁRODNÍ POLITIKA

Během léta před kutnohorským procesem nebyla *Národní politika* příliš sdílná. Přednesla svým čtenářům jen několik zpráv informativního rázu o procesu, který se chystá. Od 12. září 1899 se zprávy týkající se vraždy v Polné přesunuly do rubriky *Ze soudní síně*. Celý proces byl zaznamenán mimo jiných periodik i na stránkách *Národní politiky*. Dá se říci, že informace byly podávány poměrně objektivně a bez snahy zbytečně přehánět. Zajímavý moment nastal až po procesu samotném.

23. září *Národní politika* zveřejnila článek *Nová odhalení ve příčině vraždy polenské*,¹⁸³ který velice skandálním způsobem přednesl, že se mezi lidmi šíří zvěst Hilsnerova doznání. Ačkoliv text zdůrazňuje, že jde zatím skutečně jen o kolující domněnku, neodpustí si zmínit, že se to však z mnohých stran potvrzuje a musí na tom tedy býti pravdy. Informují také o další skutečně nepravdivé věci, kdy byl Hilsnerovi údajně poslán z Vídně do vězení chléb s jedem uvnitř a lístkem vybízejícím jej, aby se otrávil. Další dny deník Hilsnerovo přiznání již potvrzuje a jmenuje také údajné Hilsnerovy spolupachatele.

¹⁸² Proces Hilsnerův. *NL*. 25. 10. 1900, č. 295, s. 2.

¹⁸³ *Nová odhalení ve příčině vraždy polenské*. *NP*. 23. 9. 1899, č. 264, s. 2.

Je znatelné, že redakce vynaložila veliké úsilí, aby Šalomouna Wassermanna řádně prověřila a našla na něj nečisté informace. Škoda jen, že stejnou snahu redakce neměla ve vyhledávání a prověřování věcných informací méně skandálního charakteru. Šalomounovi Wassermannovi byly dokonce věnovány dva články ve dvou vydáních *Národní politiky*.¹⁸⁴ Byly zmíněny jeho neúspěšné životní peripetie. Wassermann byl vykreslen jako líný pobuda, bylo na něj prozrazeno, že byl již několikrát trestán, a dokonce se provalilo, že má mezi svými blízkými předky chladnokrevného vraha.¹⁸⁵ Ačkoliv se nakonec stejně ukázalo, že je v případě Anežky Hrůzové nevinný, jeho pověst byla veřejně nenávratně pošpiněna. O druhém Hilsnerem označeném komplici Jošuvovi Erbmannovi zase noviny napsaly, že se živí jako košer řezník, což se později taktéž ukázalo jako nepravdivá informace. 5. října 1899 v článku *Ku vraždě v Polné* nakonec *Národní politika* musela uveřejnit informaci, že Šalomoun Wassermann i Jošua Erbmann ve skutečnosti s vraždou nemají nic společného. Ve snaze alespoň trochu napravit nadělanou škodu dávají oběma mužům v novinách trochu prostoru a popisují proces jejich propuštění i to, jak se k nim lidé v Kutné Hoře hezky zachovali, koupili jim večeri a dali peníze na vlak do Prahy, kde si muži našli skromný byt.¹⁸⁶ Z článku je cítit autorova náhlá a nesmyslná snaha jejich propuštění romantizovat a vyvodit jakýsi šťastný konec, snad možná aby napravit škody napáchané pomluvami, které toto periodikum sdělovalo v předchozích dnech, nebo možná spíše aby čtenáře dojal.

Další sensací, kterou *Národní politika* s chutí využila, bylo propojení případu Anežky Hrůzové s Marií Klímovou. „Nyní po porotě s L. Hilsnerem vynořuje se postava nešťastné dívky z temného lesa Panského u Polné a volá po spravedlnosti.“¹⁸⁷ Noviny velmi barvitě líčí příběh Mariiny rodiny, která se až do nálezů kostry v lese Březina domnívala, že jejich dcera odešla sloužit někam jinam. *Národní politika* tvrdí, že kostra ležela ve stejné poloze, jako ležela Anežka a „s veškerou určitostí“,¹⁸⁸ ačkoliv to je nemožné, byla kostra rozpoznána jako Mariina. Opět se zde ukazuje, že *Národní politika* tendenčně překrucovala a poupravovala informace tak, aby čtenáři zajistila senační zážitek, a tak si zajistila jeho oblibu. Tomu nasvědčují i články z měsíce října, kdy novináři z ničeho nic rozvíjeli jednu z teorií, že z vraždy jsou podezřelí také Anežčina matka a bratr.¹⁸⁹

---

¹⁸⁴ Spoluvinník Hilsnerův Šalomoun Wassermann. *NP*. 26. 9. 1899, č. 267, s. 2; Vražda v Polné. *NP*. 27. 9. 1899, č. 268, s. 2.

¹⁸⁵ Wassermannův prastrýc údajně podřezal hrdlo své švagrové a svému synovci. Za tento čin byl v Kutné Hoře popraven; *Ku vraždě v Polné*. *NP*. 5. 10. 1899, č. 276, s. 2.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ *Ku vraždě v Polné*. *NP*. 30. 9. 1899, č. 271, s. 2.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ *K vraždě v Polné*. *NP*. 12. 10. 1899, č. 283, s. 2.

Pozorujeme tak, že důležité není, zda je vrahem Žid Hilsner nebo Anežčina rodina, ale spíše to, co se dá čtenáři skandálněji předložit. K závěru měsíce se však pozornost opět přesunula na Hilsnera a Anežčini příbuzní byli vykresleni jako nebozí pozůstalí, kteří se stali obětmi necitlivých pomluv a zlovůle vídeňského tisku.¹⁹⁰

Následující měsíce přinesla *Národní politika* jen několik zpráv o nadcházejícím obnoveném procesu s Leopoldem Hilsnerem. 24. srpna 1900 zveřejnili zprávu, že případ bude rozšířen o případ „Anny Klímové“.¹⁹¹ Opět se zde nedbale objevilo chybné jméno zúčastněné osoby.

V první den líčení v Písku *Národní politika* oproti procesu předešlému, mnouc si ruce, napsala: „Není pochybnosti, že v Písku obnovený proces bude opět neobyčejně bohat na výjevy dramatické a snad dojde opět k novým sensačním odhalením.“¹⁹² Také vyjadřuje touhu prokázat, je-li Hilsner vinen, nebo ne, „aby spravedlnosti bylo učiněno zadost a aby krev prolitá byla usmířena.“¹⁹³ Každý den během líčení zpravodajové podávali detailní zprávy o tom, jak kdo vypadal, jak se zatvářil, barvitě popisovali každý úsek líčení. Výborným příkladem tohoto je vyzdvižení momentu, kdy všechny posluchačky byly dojaty k slzám:

*Každý cítil se starou prostou venkovankou srdečnou soustrast, a to tím více, kdy ubohá, tak strašlivým způsobem dcery své zbavená matka upadla do mdlob, tak že bylo potřebí lékařské pomoci, aby byla schopna dalšího výslechu. Hluboké pohnutí zmocnilo se přítomných, když stará žena chvějícím hlasem vyzývala Hilsnera, aby jí dal růženec dcery její.*¹⁹⁴

Hilsner byl v takové pozici, že ačkoliv se u soudu objevilo tvrzení proti tvrzení, *Národní politika* vždy předpokládala, že Hilsner je ten, kdo lže. Jakmile se Hilsner přeřekl či řekl něco rozporuplného, zpravodaj *Národní politiky* to neváhal výsměšně zaznamenat. Zatímco například výslech svědka Peška, pověstného taktéž lživými výroky, *Národní politika* hodnotila slovy: „Zraky na něm spočinuly, rozhostilo se hrobové ticho, aby nikomu nic neuteklo. Slova jeho působila velice přesvědčivě a Hilsner každou chvíli měnil barvu tíhou jeho slov.“¹⁹⁵

V článku z 8. listopadu 1900¹⁹⁶ můžeme spatřit, jak *Národní politika* aplikuje na svědky u soudu dvojí metr. S klidem cituje a dává za pravdu těm, kteří svědčí proti Hilsnerovi.

¹⁹⁰ K vraždě v Polné. *NP*. 27. 10. 1899, č. 298, s. 2.

¹⁹¹ 24. srpna 1900.

¹⁹² Polenské vraždy před porotou píseckou. *NP*. 25. 10. 1900, č. 295, s. 1.

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ Polenské vraždy před porotou píseckou. *NP*. 27. 10. 1900, č. 297, s. 1n.

¹⁹⁵ Polenské vraždy před porotou píseckou. *NP*. 30. 10. 1900, č. 300, s. 2.

¹⁹⁶ Polenské vraždy před porotou píseckou. *NP*. 8. 11. 1900, č. 309, s. 2.

Naopak ty, kteří mluví pro Hilsnerův prospěch, však popisuje následovně: „Není zajisté vinou zpravodaje, musí-li podotknouti, že mnohý z posluchačstva povážlivě vrtěl hlavou nad tím, jak vypovídali. Vůbec množí se den co den zjevy, po jichž vysvětlení marně bychom se pídili.“

Podle slov *Národní politiky* můžeme soudit, že s výsledkem píseckého procesu byla spokojena. Závěrečné proslovy státního zastupitele Malijovského, JUDr. Baxy a JUDr. Pevného byly označeny za význačné skálopevnou logikou a zvláštním klidem. O proslovu JUDr. Auředníčka však mnoho kladných slov nepadlo.¹⁹⁷

3.2.4 KATOLICKÉ LISTY

Ve dnech 12.–17. září 1899 *Katolické listy*, stejně jako většina ostatních novin, přinášely stenografický záznam soudního líčení. Žně se však dočkaly až v době, kdy se po svém odsouzení Hilsner na krátkou dobu k činu přiznal a jmenoval své dva spolupachatele. To, na čem *Katolické listy* postupně pracovaly již od první zmínky o vraždě, se na několik dní stalo realitou. Od 23. září 1899 do 2. října 1899 měly téměř denně příležitost vyjádřit svou radost nad zatýkáním údajných spolupachatelů Erbmana a Wassermanna.

*V městě (pozn.: Kutné Hoře) panuje neustálé vzrušení, (...) V každém eskortovaném vidí lid některého ze stíhaných židů. Avšak až posud všecko čekání bylo marné. Komůrky, které připraveny jsou pro oba vzácné a hledané hosty v kutnohorském kriminále, jsou prázdné až po tuto chvíli.*¹⁹⁸

Vězeňské cely obydleny naštěstí dlouho nezůstaly a 2. října 1899 byly *Katolické listy* nuceny zveřejnit zprávu, že na oba muže byl zatykač zrušen. Neodpustily si však poznámku, že oba zůstávají ve vazbě. „Tím je více řečeno, nežli dá a smí se o tom napsati.“¹⁹⁹ Po uznání vlastní chyby se noviny na několik dní k případu odmlčely. Ozvaly se opět až 13. října 1899, kdy posměšně napsaly: „Veliká, radostná dychtivost panuje v celé Israeli, neboť od několika dní podařilo se přivést do světa pověst, že podezření pro vraždu na Anežce Hružové spáchanou, obrátilo se na její vlastní příbuzné, matku a syna.“²⁰⁰ Tuto teorii *Katolické listy* ihned smetly ze stolu.

Od října do prosince roku 1899 se *Katolické listy* k procesu vyjadřovaly téměř denně. Velkou příležitostí pro ně bylo přiživit se na vstupu profesora Masaryka do dění. Tímto započaly pomyslnou přestřelku s periodikem *Čas*. Masaryk byl známý svou kritikou

¹⁹⁷ Polenské vraždy před porotou píseckou. *NP*. 13. 11. 1900, č. 314, s. 1nn.

¹⁹⁸ Hilsner a jeho spoluvinníci. *KL*. 25. 9. 1899, č. 265, s. 2n.

¹⁹⁹ Spolupachatelé vraždy v Polné. *KL*. 2. 10. 1899, č. 272, s. 3.

²⁰⁰ Ku vraždě v Polné. *KL*. 13. 10. 1899, č. 283, s. 4.

klerikalismu, *Katolické listy* tedy využily příležitosti a do pomyslné války s Masarykem zatáhly také Hilsnera. Již brzy si Masaryk od novin vysloužil přezdívku „Český Zola“,²⁰¹ když začala být Hilsnerova aféra propojována s Dreyfusovou. *Katolické listy* Masaryka neustále obviňovaly z toho, že je Židy podplacen a skrze aféru chce jen a pouze zviditelnit svoji osobu a ovlivňovat lid svými nesmyslnými úvahami. „Horlivě rozšiřuje sám pověru o klerikalismu a útočí na jiné, že rozšiřují pověru o rituální vraždě. Názor svůj snaží se jiným vši mocí suggerovati a proto odchylné mínění jiných vysvětluje tím, že prý se nalézají pod suggestcí.“²⁰² Nad studentskými protesty, které v listopadu 1899 proti Masarykovi vypukly, si *Katolické listy* doslova mnuly ruce. V článku ze 17. listopadu 1899 s nádechem alibismu tvrdili, že s demonstracemi nemají nic společného.²⁰³ Skutečnost je však taková, že *Katolické listy* systematicky poštvávaly nejen studenty, ale celou společnost proti Masarykově osobě pomocí překrucování jeho postojů.²⁰⁴

Od počátku roku 1900 se i tyto noviny od polenské události mírně stahují. O Hilsnerovi již nepíší tak frekventovaně. Neustále však v podvědomí čtenářů udržují pověru o rituální vraždě. Tu a tam se objeví článek o domnělých rituálních vraždách nejen v Čechách, ale i různě po světě. Ačkoliv tyto články mají většinou jiné vysvětlení, než onu rituální vraždu, vždy je to tak trochu zameteno pod koberec.²⁰⁵ Objevují se také články, které zjevně vykreslují Hilsnera ve lživém světle:

*Hilsner snaží se po své poslední rozmluvě s obhájcem p. drem. Auředníčkem, nápadně potvrzovati názor p. dra. prof. Masaryka, že totiž nemá — zdravý rozum. Tak mluvili ostatně již v měsíci dubnu 1899 židé v hospodách v Polné, když byl Hilsner dne 8. dubna v noci odvezen v poutech do vazby krajského soudu kutnohorského. Opakovali to i židé ve schůzi své v plodinové bursě v pondělí dne 8. ledna, avšak je ku podivu, že žádný z křesťanů, kdož Hilsnera znali a znají, tomu nevěří, ale spíše k tomu se přikloňují lid a vzdělanci, že Hilsner ví, co dělá a proč to dělá, a že je to chytrý, prohnaný mladík, který dovedl i soud klamat!*²⁰⁶

Jasně prvky antisemitismu se také projevují v člancích, které se netýkaly jen Hilsnera. Například když zmiňují, že periodikum

---

²⁰¹ Český Zola. *KL*. 15. 11. 1899, č. 316, s. 4.

²⁰² Masaryk a – pravda. *KL*. 18. 7. 1900, č. 195, s. 3.

²⁰³ Demonstrace universitního studentstva proti prof. T. G. Masarykovi. *KL*. 17. 11. 1899, č. 318, s. 3n.

²⁰⁴ ČERNÝ, Bohumil a kol. *Hilsneriáda (k 100. výročí 1899–1999)*. s. 169.

²⁰⁵ Pověst o rituální vraždě. *KL*. 26. 7. 1900, č. 203, s. 4.

²⁰⁶ Leopold Hilsner. *KL*. 20. 1. 1900, č. 18, s. 4.

Český učitel oznamuje, že Spolek českých akademiků židů v Praze hodlá letos opět zapůjčiti do venkovských míst několik knihoven po 100 svazcích. (Že mezi knihami bude také p. Massarykova brožura o Hilsnerovi, o tom není pochybnosti.) Čes. učitel jak viděti, jest k židovskému spolku velice ochotným. Jak asi by u něho pochodil spolek katolický, kdyby požádal jeho redakci za nějaké oznámení?²⁰⁷

Od 25. října 1900 opět *Katolické listy* přináší svým čtenářům přesný otisk soudního líčení až do jeho samotného konce. To započaly slovy:

Přelíčení nepůsobí zde nijakého zvláštního rozruchu – obyvatelstvo téměř ani o procesu neví. Přelíčení, k němuž připjala se otázka motivace vraždy – nebyly-li obě dívky zavražděny proto, aby krev z nich byla zachycena a této použito k jakémusi účelu rituálnímu – budí pozornost jen určitého okruhu osob, ale není nikterak sensační, ač výsledek očekává se přece jen s dychtivostí. Přinese-li do stávající záhady více světla – to ví jen Bůh sám.²⁰⁸

Není třeba dlouze vysvětlovat, že výsledek píseckého procesu přinesl *Katolickým listům* pocit vítězství.

---

²⁰⁷ Pozornost »Č. učitele« k židům. *KL*. 5. 6. 1900, č. 152, s. 3.

²⁰⁸ Z Písku. *KL*. 26. 10. 1900, č. 294, s. 8.

3.3 DOZVUKY

3.3.1 ČAS

Nad závěrem soudního procesu vyjadřuje *Čas* svou nespokojenost. Upozorňuje na absurditu toho, že při procesu v Kutné Hoře se Hilsnerovi vyčítalo, že mlčí, protože se údajně cítí vinen. V Písku je zase osočován, že je drzý, protože sám sebe hájí.²⁰⁹ Téměř až s lítostí periodikum konstatuje, že mnoho zásadních otázek se nedočkal věcné diskuse.

Nad jáсотem davů z Hilsnerova odsouzení k smrti vyjadřují své hluboké politování. Redakce *Času* se podivuje nad tím, že Čechy a Rakouskou přímo žízní po krvi obžalovaného, prý v zájmu národnosti a náboženství, zatímco vzdělaný svět usiluje o trvalé odstranění trestu smrti.²¹⁰

Za smutnou podívanou považují také to, jak se po českomoravských krajích rituální pověra šíří jako požár. „V Čechách dnes nemyslilivost, v Čechách nevzdělanost veřejně se smí roztahovat, smí tvořit celou stranu a smí za národní program prohlašovat hnusné zbytky středověkého fanatismu.“²¹¹ Vyjadřují obavy také nad tím, aby se lidská pomatenost tímto případem nepromítla i do fyzického násilí. Případ oficiálně uzavřeli ironickými slovy:

Naši buditelé hlásali nám zásady čistého člověčenství, vedli národ k osvícenosti a vzdělanosti a ve znamení lidskosti a osvícenosti domáhali se pro nás rovnoprávnosti – pryč s těmi blouznivci! Pryč s tím Kollárem, Šafaříkem, Palackým, Havlíčkem a Smetanou! Pryč se těmi hesly o práci a věděni, které je naše spasení – Ne! Národ český spasí klacek a ignorance, národ český spasí nemyslení, pověra a spasí ho sprostota a brutálnost!²¹²

3.3.2 NÁRODNÍ LISTY

Jak již bylo zmíněno výše, také *Národní listy* se opět vrátily do starých kolejí a rozsudek píseckého soudu nijak nedramatizovaly. Zmínily jen, že Hilsner se během čtení rozsudku usmíval. Stručně oznámily, že JUDr. Auředníček ihned oznámil podání zmateční stížnosti a Hilsnerovi kladl na srdce, aby nedělal žádné hlouposti. Demontrace a protesty davu směrem k Hilsnerovým obhájčům *Národní listy* nazvaly „kočičinou“.²¹³ Konstatují také, že

²⁰⁹ Demontrace v Písku. *Čas*. 15. 11. 1900, č. 47, s. 6.

²¹⁰ Proces polenský. *Čas*. 16. 11. 1900, č. 48, s. 5.

²¹¹ Proces polenský. Před porotou píseckou. *Čas*. 14. 11. 1900, č. 46, s. 4.

²¹² Tamtéž.

²¹³ Hilsner podruhé před soudem. *NL*. 15. 11. 1900, č. 316, s. 4.

z pochopitelných důvodů byla státnímu zástupci Malijovskému udělena měsíční dovolená.

Jakkoliv skandálně během dvou let hilsneriády *Národní listy* o procesu informovaly, zakončují tuto éru poměrně důstojně: „Jakkoli však přirozeně (pozn.: noviny) rozcházejí se mínění jejich o nálezu poroty, v jedné věci možno konstatovati souhlas: že nevěří, že tato pře je na dobro skončena, nýbrž že bude míti ještě pokračování.“ Kritizují zejména německý tisk, který pokračuje v šíření různých pověr, navazujících na oba procesy Hilsnerovy:

*Z uvedeného viděti, že podruhé k smrti odsouzený Hilsner bude i příště předmětem bedlivé pozornosti některých lidí a časopisů, kteří postarají se o to, by Hilsner a polenské vraždy dlouho udržovaly ještě veřejnost v napjetí. Docílili tím, oč usilují, jest ovšem jiná otázka.*²¹⁴

3.3.3 NÁRODNÍ POLITIKA

Poslední slova k případu Hilsnera se v *Národní politice* objevila 15. listopadu 1900. Byla to slova podobná těm, která se před necelými dvěma roky objevila k vraždě v Polné vůbec poprvé:

*Matka si nedělala starosti, když dcera její nevrátila se ani 30. března domů. Řekla jí Anežka na odchodu, že mají u Prchalů v Polné mnoho šití na velikonoční svátky. Soudila proto, že zůstala u Prchalů přes noc. Konečně šla však přece k Prchalům, když zvěděla, že Anežka šla 29. března domu považovala to za žert a hledala svou dceru v kuchyni. Teprve když seznala, že jest to pravda, zarazila se a naříkala. O tom uvědomen hned poručník Novák a pak strážmistr Klenovec, jenž dal ji hledati v lese Březině a skutečně ji tam našel blíže kraje lesa, ale mrtvou.*²¹⁵

Jak se *Národní politika* případu vraždy v Polné rychle chopila, také jej tak pustila. S koncem píseckého procesu skončilo i zpravodajství týkající se Hilsnera.

Hilsnerovo jméno se v novinách objevilo naposledy 17. listopadu 1900. Noviny přinesly krátkou zprávu o tom, že Hilsnerovo jméno má již pejorativní konotaci. Dva muži spolu měli potyčku právě proto, že si nadávali do Hilsnera.²¹⁶

Lid byl odsouzením Hilsnera na smrt uspokojen, uspokojena tak byla i redakce *Národní politiky*.

²¹⁴ Pověst o vraždě. *NL*. 16. 11. 1900, č. 317, s. 4.

²¹⁵ Polenské vraždy před porotou píseckou. *NP*. 14. 11. 1900, č. 315, s. 2.

²¹⁶ Zbit pro nadávání Hilsnere. *NP*. 17. 11. 1900, č. 318, s. 3.

3.4.4 KATOLICKÉ LISTY

Pro *Katolické listy* zakončení procesu neznamenal konec úplný. Ze sensace Hilsnerovy aféry těžily ještě do konce roku 1900.

Zatímco *Národní listy* psaly o tom, že se Hilsner zoufale smál při čtení svého rozsudku, *Katolické listy* smích interpretovaly jako směřovaný k prohlášení JUDr. Auředníčka, že podá zmateční stížnost.²¹⁷

*Konečně tedy sensační soud byl výrokem porotců skončen. Není divu, že bylo veliké napjetí v lidu, který přijal s povděkem výrok soudců z lidu. Když byl rozsudek vynesena, vycházel dr. Baxa ze soudní síně, zahrnován jsa gratulacemi přítomných a známých. Na náměstí shromáždily se davy lidu, které vzrostly přibližně na 3000 a uvítaly bouřlivě dra. Baxu. (...) K demonstrujícím promluvil několik slov dr. Baxa, což bylo přijato voláním slávy. Obhájci Hilsnerovi byli hanobeni.*²¹⁸

V článku *Dozvuky k přelíčení Hilsnerovu* z 16. listopadu 1900 se *Katolické listy* vysmívají vídeňskému listu *Neue Freie Presse* a českému *Času*, které se k výsledku píseckého procesu vyjadřovaly nespokojeně. *Katolické listy* posměšně konstatují: „Nám zdá se naprostou nutností, aby vyšší instance rozhodovala v té záležitosti zcela bez vlivu veřejného mínění, jen a jedině dle pravidel, jimiž se řídí skuteční strážcové spravedlnosti,“²¹⁹ což z úst *Katolických listů*, novin, jejichž obsah se vyznačoval manipulací, zní přímo absurdně.

Další zprávy do konce roku 1900 se vztahují opět k Masarykovi, kterého novináři *Katolických listů* posměšně nazývají „Masaříkem“.²²⁰ Masarykovo působení v případě polenské vraždy zlehčují a vysmívají se mu. Veškeré zprávy do konce roku 1900 týkající se procesů s Hilsnerem jsou ryze vítězného charakteru a znevažují kohokoliv, kdo snad rozsudek píseckého procesu jakkoliv zpochybňoval.

²¹⁷ Hilsner podruhé před porotním soudem. *KL*. 15. 11. 1900, č. 314, s. 3.

²¹⁸ Z *Písku*. *KL*. 15. 11. 1900, č. 314, s. 4.

²¹⁹ *Dozvuky k přelíčení Hilsnerovu*. *KL*. 16. 11. 1900, č. 315, s. 3.

²²⁰ *Masařík & Hilsner*. *KL*. 7. 12. 1900, č. 336, s. 3.

Závěr

V práci bylo nastíněno celkem pět přístupů k Hilsnerově aféře. O interpretačních přístupech čtyř periodik platí následující: Všechna bez výjimky hilsneriádu použila k tomu, aby skrze ni šířila svou politickou filosofii. Případ z Polné byl vhodnou příležitostí k vzájemnému souboji politických proudů. Ve válce mezi periodiky byl Hilsner snadno zneužitelnou zbraní. Polenský proces sdružoval hned několik palčivých otázek oné doby, totiž problematiku náboženství, hierarchie společnosti, a hlavně otázku národnosti. Pro nás je však podstatné, že ve sdělovací rétorice jednotlivých periodik jasně krystalizuje postoj k židovské menšině. Jestliže bychom měli ze zkoumaných periodik vytvořit škálu, která začíná střízlivostí a věcným přístupem a končí sensacechtivostí a silnou zaujatostí, pořadí by bylo následující: (1) *Čas*, (2) *Národní listy*, (3) *Národní politika*, (4) *Katolické listy*. Tato škála také představuje, nakolik se předkládané obrazy procesu shodují s historiografickým obrazem, načrtnutým v první kapitole.

Herbenův a Masarykův *Čas* v celém procesu hilsneriády sehrál velice důležitou roli. Ani v jediném okamžiku nepodleh nátlaku společnosti a konkurence a nezaprodal se populismu. Na české scéně byl téměř jediným periodikem, které poukazovalo na to, že hilsneriáda je jen špičkou ledovce toho, co se v české společnosti odehrává. Varoval před tím, aby lid nepodléhal manipulaci, a apeloval na to, aby používal vlastní mysl a logiku k vytvoření vlastních úsudků. Z manipulace byl však paradoxně sám mnohokrát nařčen. Co se týče rétoriky *Času*, je patrné, že v průběhu dvou let probíhající hilsneriády se jazyk novinářů *Času* mění. Stává se více ironickým a mnohokrát také ofenzivním vůči jiným periodikům. Toto jednání bylo však přímo úměrné dění, které se stále vyostřovalo.

Obecně nebyl postoj *Času* k Židům nikterak výjimečně vřelý, stejně tak nebyl ani přímo negativní. Tomáš G. Masaryk skrze tyto noviny mnohokrát upozornil na to, že nehájí Židy jako takové, ale ohrazuje se proti rituální pověře, která odkazuje na prohnitost a zkaženost společnosti.

Národní listy ve věci hilsneriády prošly několika obdobími. Byly známé jako seriózní noviny, které přinášejí důvěryhodné informace. Tomuto mínění se také poměrně dlouho snažily dostát. Zlom nastal až v době, kdy se do události vraždy v Polné vložil Tomáš G. Masaryk. Když se totiž na sdělení *Národních listů* během těchto dvou let podíváme s nadhledem, zjistíme, že noviny neměly problém s Hilsnerem a Židy tolik, jako měly s Masarykem. Hilsnerova aféra se proměnila v politickou záležitost bojující o masy. V okamžiku publikování brožury *Nutno revidovati proces polenský* se *Národní listy* uchýlily k populistickým mechanismům veřejného sdělování. Svou serióznost vyměnili za

nečestný politický boj. Těžko říci, zda by měly tolik námitek proti obsahu oné brožury, kdyby její slova nevycházela z úst Masarykových. Zjevné ovšem je, že když se protesty a samotné angažmá Masaryka v případě alespoň o něco málo uklidnilo, *Národní listy* opět, ačkoliv trochu těžkopádně, najely do starých kolejí a závěr hilsneriády opět interpretovaly o něco střízlivěji.

Politický mluvčí staročechů *Národní politika* je názornou ukázkou toho, že na sklonku 19. století politická moc staročechů nenávratně slábla. Toto periodikum ztrácelo čtenáře, smířit se s tím však nehodlalo. Jako tonoucí se stébla chytá i *Národní politika*; sháněla informace co nejvíce šokující, aby si tak lacině zajistila alespoň nějaké čtenáře. To, jakým způsobem podávala informace během hilsneriády, ji připravuje o zbytky důstojnosti. Vážné zprávy jsou vykreslovány až bulvárně, sdílené informace jsou nepřesné a podávány tak, aby čtenář mohl co nejvíce zapojit svou představitost. Pro mnohá pochybení, kdy tyto noviny vydaly lživá vyjádření hned o několika zásadních momentech případu, se o shodě s historiografickým obrazem případu nedá příliš hovořit. Postoj k Židům je v *Národní politice* poměrně dosti negativní. Těžko však soudit, zda je opravdu skutečný nebo je jen pragmatickou cestou k tomu zaujmout, a nabýt čtenářů.

U koho je však nenávisť k židovské menšině naprosto zřejmá, je periodikum *Katolické listy*. Od první do poslední zprávy o vraždě v Polné se objevovaly jasné projevy silného antisemitismu, které byly ostatně součástí klerikální politiky samotné. V případě *Katolických listů* můžeme bez ostychu přiznat, že hanobení a útoky na Židy a osoby hájící je, bylo od počátku konstantní. Agresivita se jen vystupňovala s angažmá *Času* v čele s Tomášem G. Masarykem. Není totiž tajemstvím, že tato dvě periodika mezi sebou měla konflikty ve většině veřejných otázk. *Katolické listy* navázaly na historii středověké římskokatolické církve – byla to právě ona, která vykonstruovala pověry, jichž je mýtus o rituální vraždě součástí. Jádrem interpretace hilsneriády *Katolickými listy* byl obraz nebohé, čisté křesťanské světice trpějící pod proradným, zkaženým a krvežíznivým Židem. V případě hilsneriády však byly právě samy *Katolické listy* těmi, které po lidské krvi žíznily nejvíce.

Tato bakalářská práce ukázala, že ačkoliv se doba mění, lidé jsou stále stejní. Ať už jsme v roce 1899, nebo 2019, stále je na člověka vyvíjen nátlak, ať už ze strany politiků nebo médií. Je jen na každém z nás, jak moc tomu podlehne. V dnešní době máme výhodu, že se můžeme poučit z chyb, které udělali naši předci. Nechť je poselství této bakalářské práce současné společnosti zdviženým ukazováčkem.

Prameny a literatura

PRAMENY

Národní listy. Praha: Julius Grégr, 1861–1941.

Národní politika. Praha: Václav Nedoma, 1883–1945.

Katolické listy. Praha: Josef Kratochvíl, 1897–1903.

Čas. Praha: Jan Herben, 1886–1915.

Hlas národa. Prostějov: Moric Vlach, 1886–1917.

Pražský ilustrovaný kurýr. Praha: Pavel Projsa, 1895–1918.

Radikální listy. Praha : Josef Belžán, 1894–1908.

LITERATURA

ADLER, Bruno. *Boj o Polnou*. Polná: Linda, 1999.

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011.

BERÁNKOVÁ, Milena. *Český buržoasní tisk v druhé polovině 19. století* [Vyd. 1.]. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964.

—————. *Dějiny československé žurnalistiky: vysokoškolská učebnice pro posluchače fakult žurnalistiky*. Praha: Novinář, 1988.

—————. *Přehled českého tisku v druhé polovině 19. století: Určeno pro posl. fak. sociálních věd a publicistiky* [Vyd. 2.]. Praha: SPN, 1970.

BUDIL, Ivo, Věra TYDLITÁTOVÁ, Lena ARAVA-NOVOTNÁ a Zbyněk TARANT. *Encyklopedie dějin antisemitismu*. V Plzni: Západočeská univerzita, 2013.

ČEJKA, Jiří a kol. *Polná 1242-1992*. 1. vyd. Polná: Městský úřad Polná, 1992.

ČERNÝ, Bohumil a kol. *Hilsneriáda (k 100. výročí 1899–1999)*. Polná: Linda, 1999.

—————. *Vražda v Polné*. Praha: Vydavatelství časopisů MNO, 1968. Magnet.

DUNDES, Alan. *The Blood Libel Legend: A Casebook in Anti-Semitic Folklore*. Madison, Wis.: University of Wisconsin Press, 1991.

EFMERTOVÁ, Marcela C. *České země v letech 1848–1918*. Praha: Libri, 1998.

European Union Agency for Fundamental Rights. *Experiences and perceptions of antisemitism: Second survey on discrimination and hate crime against Jews in the EU*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018.

- FRANKL, Michal. *Emancipace od židů, Český antisemitismus na konci 19. století*. Praha: Paseka, 2007.
- KOVTUN, Jiří. *Tajuplná vražda: Případ Leopolda Hilsnera*. Praha: Sefer, 1994. Judaika.
- MASARYK, Tomáš Garrigue. *Česká otázka: snahy a tužby národního obrození* [Vyd. 2.]. Praha: Pokrok, 1908.
- . *Nová Evropa* [Vyd. 1.]. Praha: Městská knihovna v Praze, 2014. Dostupné z: http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/99/99/13/nova_evropa.pdf
- . *Nutnost revidovati proces polenský* [Vyd. 3.]. Praha: Čas, 1899.
- . *Význam procesu polenského pro pověru ritualní*. Praha: J. Herben, 1900.
- . *Otázka sociální: základy marxismu sociologické a filosofické*. Praha: Jan Laichter, 1898.
- PALACKÝ, František. *Idea státu rakouského*. Praha: nákladem J. Otty, 1907.
- PRCHAL, Jan. *Polná: historie a památky*. Polná: Město Polná, 2005.
- ŠOLLE, Zdeněk. *Století české politiky: počátky moderní české politiky od Palackého a Havlíčka až po realisty Kaizla, Kramáře a Masaryka*. Praha: Mladá fronta, 1998.
- URBAN, Otto. *Česká společnost 1848–1918*. Praha: Svoboda, 1982.